

Förord

Gender budgeting är en antagen strategi såväl nationellt som internationellt i arbetet för ett jämställt samhälle. Att tillämpa gender budgeting innebär en rättvis fördelning av samhällets resurser mellan könen. För att göra en sådan budget krävs en analys av hur samhället fördelar sina resurser idag och vilka effekter denna resursfördelning får. I din hand har du ett förslag på hur en sådan analys kan se ut.

Motsvarande analyser bör även göras på lokal och regional nivå, då kommuner och landsting har ett lika stort ansvar för att skapa ett jämställt samhälle, där grundprincipen om lika värde människor emellan får råda.

Sveriges Kvinnolobby står bakom denna rapport i samverkan med ROKS, Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejjourer i Sverige och SKR, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund. Vi avser att följa upp analyserna samt att påbörja en handbok i genusanalys som blir ett stöd för alla som arbetar inom gender budgeting.

Den första tryckningen gjordes i stor brådska i början av juli. Den pinfärska rapporten presenterades under Almedalsveckan för en synnerligen intresserad publik i en fullsatt lokal på högskolan. Vi har under augusti gett oss tid att fingranska och ytterligare komplettera rapporten.

Bovallstrand i Bohuslän den 25 augusti, 2007

Eva Fager
Ordförande Sveriges Kvinnolobby

Innehållsförteckning

SVERIGES KVINNOLOBBY	2
MEDLEMSORGANISATIONER	3
KORT PRESENTATION AV RAPPORTENS FÖRFATTARE.....	4
SAMMANFATTNING	5
1. INLEDNING.....	8
RAPPORTENS STRUKTUR	9
2. VÅR TEORETISKA UTGÅNGSPUNKT	10
GENDER BUDGETING	12
3. GENUSANALYS AV ETT ANTAL POLITIKOMRÅDEN	19
1. POLITIKOMRÅDE RÄTTSVÄSEN	21
2. POLITIKOMRÅDE TOTALFÖRSVAR	26
3. POLITIKOMRÅDE ARBETSMARKNADSPOLITIK	30
4. POLITIKOMRÅDE NÄRINGSPOLITIK.....	35
5. POLITIKOMRÅDE HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSPOLITIK	39
6. POLITIKOMRÅDE ÄLDREPOLITIK	44
7. POLITIKOMRÅDE FOLKHÄLSA	47
4. FALLSTUDIER	50
OFFENTLIGA INVESTERINGAR	50
EKONOMISK STANDARD	51
5. KRITIK AV NATIONALEKONOMIN.....	55
BAKGRUND	55
EN TEORIBILDNING AV MÄN FÖR MÄN	57
6. SAMMANFATTNING	60
KÄLLFÖRTECKNING	63
BILAGA 1.....	65

Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby är en partipolitiskt och religiöst obunden paraplyorganisation för svensk kvinnorörelse. Den bildades 1997 under namnet Samverkansforum för Kvinnor i Sverige (SAMS). Organisationen växer och samlar idag drygt trettio medlemsorganisationer med tillsammans över en miljon kvinnor. Bland medlemmarna finns nationella kvinnoorganisationer, kvinnosektioner och föreningar.

Vårt uppdrag är att samla den svenska kvinnorörelsen och arbeta för kvinnors demokratiska förutsättningar och livsvillkor i samhället. Verksamheten utgår från FN: s Kvinnokonvention och aktionsplanen från Beijing 1995. Organisationen verkar för integration av kvinnors perspektiv i alla politiska, ekonomiska och sociala sammanhang såväl nationellt som internationellt.

Sveriges Kvinnolobby är svensk koordination i den Europeiska Kvinnolobbyn (EWL) och deltar som NGO-representant i den svenska delegationen till FN: s Commission on the Status of Women.

Organisationen arbetar för att stärka NGO: s roll i samhällsutvecklingen. Genom nätverk tillsammans med de partipolitiska riksdagskvinnorna samverkar vi och påverkar politiken.

Tema för 2007 är Diskriminering och Demokrati. På vår hemsida kan du läsa om aktuella projekt. Under 2007 färdigställer vi en skuggrapport tillsammans med CEDAW-nätverket. Rapporten granskar regeringens arbete med FN: s Kvinnokonvention som behandlas i FN 2008.

Vi samordnar också ett nordiskt-baltiskt projekt rörande rehabilitering och skydd åt offer för trafficking.

Vid årets slut avslutar vi ett utbildningsprojekt i samverkan med Operation 1325 kring konfliktförebyggande arbete.

I juni deltog vi med en session inom Europarådets Forum för Demokrati där vi diskuterade metoder för jämställd representation och om lika representation ger lika makt.

Det här är några exempel på vårt arbete. Kanske vill din organisation bli medlem. Kontakta oss på tfn 08-335 247 eller gå in på vår hemsida: www.sverigeskvinnolobby.se för kontaktuppgifter till styrelsen.

Medlemsorganisationer

Assyriska Kvinnoförbundet
Business and Professional Women Sweden
Deaföreningen för Kvinnomuseer
Forum Kvinnor och Handikapp
Fredrika-Bremer-Förbundet FBF
Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet IKFF
Internationella Kvinnoförbundet, IKF
Riksorganisationen för Valfrihet, Jämlikhet och Föräldraskap HARO
Kristdemokratiska Kvinnoförbundet
Kvinna Skaraborg
Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- Och Narkotikafrågor KSAN
Kvinnor Kan
Kvinnor i Svenska Kyrkan
Kvinnliga Akademikers förening
Kvinnliga Läkares Förening
LRF-kvinnor
Gröna Kvinnor
Irakiska kvinnoföreningen IKF
Nationellt Resurs Centrum NRC
Riksförbundet för Invandrarkvinnor RIFFI
ROKS - Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejjourer i Sverige
Stiftelsen Mälardalens Kvinnolobby
Svenska Kvinnors Europeanätverk
Svenska UNIFEM-kommittén
Sveriges Ekumeniska Kvinnoråd
Sveriges Kvinnojourer SKR
Sveriges Quinnoråd SweQ
Sverigeunionen av Soroptimistklubbar
Tealogerna
Västsvenska Kvinnors Lobby VSQL
Örebro Läns Kvinnolobby

Kort presentation av rapportens författare

Anna Klerby

Filosofie magister i nationalekonomi. Arbetar inom nationalekonomin utifrån ett genus och jämställdhetsperspektiv. Skrev sina uppsatser med detta perspektiv. Anna har arbetat för Stockholms läns landsting (SLL) med jämställdhetsfrågor och gender budgeting inom hälso- och sjukvården och offentligt finansierad kultur. Har även arbetat med den statliga utredningen *Plats på scen*, SOU 2006:42, om jämställdhet inom statligt finansierad teater-, dans- och musikverksamhet.

Ingrid Osika

Nationalekonom och tidigare doktorand vid Linköpings Universitet. Arbetar liksom Anna inom nationalekonomin utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv och har skrivit sina uppsatser med detta perspektiv. Som doktorand vid Tema Genus i Linköping har Ingrid forskat på gender budgeting. Även arbetat för SLL med gender budgeting och jämställdhets- och genusperspektiv inom hälso- och sjukvården. Har skrivit rapporten *Jämställda klagomål och Tvättsäcksprojektet – genusskillnader in på bara skinnet*. Den senare presenterades av Ingrid för EU-parlamentet och för Nordiska Ministerrådet.

Sammanfattning

Vi har i denna rapport försökt att ge korta exempel på hur man kan arbeta med genusanalyser av statsbudgeten. Att genomföra genusanalyser av statsbudgeten och andra offentliga budgetar är ett viktigt medel för att uppnå jämställdhet i Sverige. Ännu är detta arbete bara i sin linda. Vi hoppas att rapporten kan inspirera till fortsatt arbete i denna riktning.

I rapporten tas olika områden och exempel upp som vi hoppas är tydliga och belysande. Förutom genus och kön är det viktigt att bland annat väga in klass, etnicitet, ålder, sexuell läggning och funktionshinder i analysen. Det vill säga att anlägga ett mångfaldsperspektiv eller ett intersektionalitetsperspektiv, som det också kallas. I denna rapport har vi inte kommit långt i denna ambition då det främst är kvinnor och män och i viss mån ålder som lyfts fram. Detta beror främst på att statistik och kunskap kring dessa andra perspektiv saknas och den begränsade tiden för arbetet. Samtidigt ska man komma ihåg att genus och kön har relevans för alla dessa kategorier.

Statsbudgeten redovisar regeringens intentioner på en aggregerad (total) nivå. Men även den aggregerade nivån bygger på och berör enskilda fall och individer. I många fall behövs därför fördjupade studier för att urskilja hur kvinnor och män påverkas av regeringens resurstilldelning och beslut.

Rapportens resultat

Vi bedömer att det på många ställen i budgettexterna skrivs om jämställdhet och att det finns en medvetenhet om genussystemet. Men vår slutsats är ändå att det är en sak att beskriva att man ska beakta och integrera jämställdhetsperspektiv i sina analyser, men en helt annan sak att satsa pengar för att uppnå dessa mål. Och det är ytterligare en annan sak att förändra normer, värderingar och konventioner och utifrån jämställdhetsanalyser göra ett annorlunda val än vad man skulle ha gjort utan jämställdhetsanalys. I mycket saknas både resursstyrning och nytänkande.

Vi identifierar att det fortfarande finns en brist på tillgänglig könsuppdelad statistik som måste åtgärdas.

Regeringen satsar i vårbudgeten på att inrätta ett centralt placerat finanspolitiskt råd som ska övervaka finanspolitiken i Sverige. I detta råd bör ekonomer med genus- och jämställdhetskompetens vara en självklar del.

Vi förväntar oss även att regeringen i höstens budgetproposition genomför systematiska genusanalyser av hela statsbudgeten och alla aktuella ekonomiskpolitiska förslag.

Rättsväsende, försvaret och offentliga investeringar

Inom rättsväsende, försvar och offentliga investeringar går stora resurser till mäns löner. Män är också i absolut majoritet i beslutande positioner vilket som grupp ger dem större makt och inflytande inom dessa områden.

Rättsväsendets anslag uppgår till 30,8 miljarder kronor. Det är ett politikområde som hanterar och korrigerar framförallt mäns problematiska beteende eftersom män står för 76 procent av brottsligheten i Sverige. Män begår också grövre brott vilket gör att deras kostnadsandel är högre. En preliminär beräkning av samhällets kostnader för mäns våld mot kvinnor ger cirka 37,5 miljarder kronor.

Försvarets anslag utgör 40,2 miljarder kronor. Försvarsområdet har traditionellt varit en skola för mäns normativa likriktning och homosocialitet (att män orienterar sig mot och stödjer andra män). Detta har gynnat mäns karriärer även inom den civila sektorn. En karriärbefrämjande struktur som kvinnor har varit uteslutna ifrån (idag är knappt tio procent av de värnpliktiga kvinnor).

De offentliga investeringarna uppgår till 72 miljarder (2004). Dessa investeringar finansieras av stat, landsting och kommuner vilka uppdrar åt byggsektorn att uppföra anläggningar och byggnader.

Lönerna inom dessa mansdominerade sektorer är genomgående högre än motsvarande för yrken inom de kvinnodominerade sektorerna, som till exempel hälso- och sjukvård och vård och omsorg. Denna värdering visar att mäns arbete värderas högre än kvinnors arbete. Antingen är kvinnors löner för låga, vilket kan tolkas som att kvinnor subventionerar skattebetalarna med sitt arbete, eller så är mäns löner för höga vilket belastar den offentliga sektorn.

Hälso- och sjukvård och Folkhälsa

Hälso- och sjukvården kostar totalt 222 miljarder kronor, av dessa utgör cirka 26,5 miljarder kronor statliga utgifter. Utifrån den statistik som finns tillgänglig i budgeten kan vi inte avgöra hur dessa medel fördelas mellan kvinnor och män.

Kvalitetsindikationer (misslyckanderegistren, se avsnittet) tyder på att vården är sämre anpassad till kvinnor än till män. Forskning visar också på att det finns jämställdhetsproblem när det gäller bemötande och omhändertagande av kvinnliga och manliga patienter.

Inom hälso- och sjukvården och folkhälsa framkommer att kvinnor generellt tar något större ansvar för sin hälsa än män. Samtidigt är kvinnors och flickors psykiska ohälsa större än någonsin (och större än mäns) vilket kan tyda på kulturella och sociala faktorer i samhället.

Sektorn utgörs av kvinnodominerade arbetsplatser med lägre genomsnittslöner än i mansdominerade branscher och yrken. Män är i större utsträckning chefer vilket som grupp ger dem större makt och inflytande inom området.

Arbetsmarknad och näringsliv

Regeringens arbetsmarknadspolitik syftar till att öka arbetskraftsdeltagandet. Man genomför olika åtgärder för att höja drivkrafterna för betalt arbete.

Framförallt kvinnor som arbetar deltid har mycket att vinna på detta men regeringen adresserar inte två av grundproblemen till att så många kvinnor arbetar deltid. Nämligen de arbetsgivare som inte erbjuder heltidsarbete respektive att det inte finns några drivkrafter för män att ta ett större ansvar för hem och familj.

Med jobbskatteavdraget sänks inkomsten relativt för pensionärer (där kvinnliga pensionärer är gruppen med redan lägst inkomstnivå), ensamstående mammor och andra som erhåller sina huvudinkomster från transfereringar.

Regeringen avsätter 100 miljoner till att stödja kvinnors företagande. Detta blir i sammanhanget bara en bråkdel av det totala stödet till näringslivet som kommuner, landsting och stat står för.

Ekonomisk standard

Kvinnor har lägre inkomster och är mindre ekonomiskt självständiga i jämförelse med män. Äldre kvinnliga pensionärer och ensamstående mödrar är de grupper som har lägst ekonomisk standard i Sverige i dag.

Pensionerade kvinnor gjorde sina val under andra ekonomiska villkor och regler. De missgynnas idag grovt. Detta problematiseras inte av regeringen.

Kritik mot ekonomisk teori

Barn är en förutsättning för framtida tillväxt, därför måste kostnaderna för barns uppväxt ses som en investering.

Kvinnor betalar idag fortfarande ett högt pris för att sätta befolkningen till världen.

1. Inledning

”Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter” står det i första artikeln i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Denna formulering vässas ytterligare i FN:s kvinnokonvention genom att där peka på att kvinnor ska ha samma rättigheter och förutsättningar som män i vårt samhälle och att all diskriminering av kvinnor ska upphöra.

I en global jämförelse har vårt land, Sverige, kommit längst i världen i utvecklingen för jämställdhet. Enligt World Economic Forum, som kontinuerligt genomför undersökningar om utvecklingen för jämställdhet i rapporten *Gender Gap Report*, hamnade Sverige i topp. År 2006 var glappet till jämställdhet ”endast” 19 procent, utifrån de parametrar som ingår i rapportens mätning (World Economic Forum, 2006).

Jämställdhet ses inte längre som en kvinnofråga. En av dem som insett detta är Europarådets generalsekreterare, Terry Davis. Han uttryckte vid Europarådets 6:e ministerkonferens i Stockholm i juni, år 2006 sin och Europarådets ståndpunkt i frågan om jämställdhet.

”Gender inequality is unjust, unintelligent and expensive”

Som Terry Davis framhåller är jämställdhet förknippat med ekonomi. Den är förknippad med ekonomi på många sätt, och några av dessa aspekter kommer vi att redogöra för i denna analys av den svenska statsbudgeten. Vi hävdar att ekonomi är ett av de avgörande områdena för att samhället ska bli jämställt.

Kvinnor har under historiens gång i princip blivit behandlade som livegna¹ av män. Det tog 40 år av kvinnokamp innan allmän rösträtt genomfördes, i början av 1900-talet. Det har alltid setts som kvinnors plikt att ta hand om hushållet och att föda barn och de speciella ”kvinnolönerna” avskaffades först 1962-1967.

Idag är kvinnor inte längre livegna.

Idag är kvinnor lika mycket värda som män enligt FN:s konvention om mänskliga rättigheter. Kvinnor ska därför också ha samma friheter och möjligheter som män. Kvinnor är idag ekonomiska aktörer i likhet med män. Det ekonomiska systemet måste därför utvecklas och anpassas efter människors behov, människor som är både kvinnor och män.

¹ Exempelvis har kvinnor historiskt sett inte haft rätt till sin sexualitet, inte haft rätt att begränsa sin reproduktion, inte haft rätt till ägande på samma villkor som män. Vidare har kvinnor inte haft rätt att bli myndiga, inte haft rätt till utbildning, inte haft rätt till arbete inom vissa yrken. Vidare har mannen tidvis haft rätt att aga sin fru, och så vidare.

Rapportens struktur

I kapitel 2 går vi igenom den teoretiska utgångspunkten för rapporten, vi förklarar vad gender budgeting och feministisk analys är.

I kapitel 3 analyserar vi ur jämställdhets- och genusperspektiv några exempel från utvalda politikområden ur regeringens höst och vårbudget 2006/07/:1, 2006/27/:100.

I kapitel 4 tar vi upp några fallstudier av ekonomiska processer och resultat ur genusperspektiv. Dessa delstudier behandlar offentliga investeringar och ekonomisk standard.

I kapitel 5 kritiserar nationalekonomisk makroteori.

I det avslutande kapitlet 6 sammanfattas rapportens resultat.

2. Vår teoretiska utgångspunkt

– Vad är gender budgeting och feministisk analys?

Samhällsekonomin är inget könsneutralt system. Samhället består av kvinnor och män och det ekonomiska systemet är i allra högsta grad ett uttryck och ett medel för människors vilja, behov och värderingar. Samhällsekonomin är således formad av människor för människor. Fram till 2000-talet har främst män haft inflytande över ekonomins utformning. Vi kommer här att tydliggöra hur mäns och kvinnors olika livsvillkor och funktioner i samhället utifrån genussystemet samspekar, återverkar och manifesteras i det ekonomiska systemet.

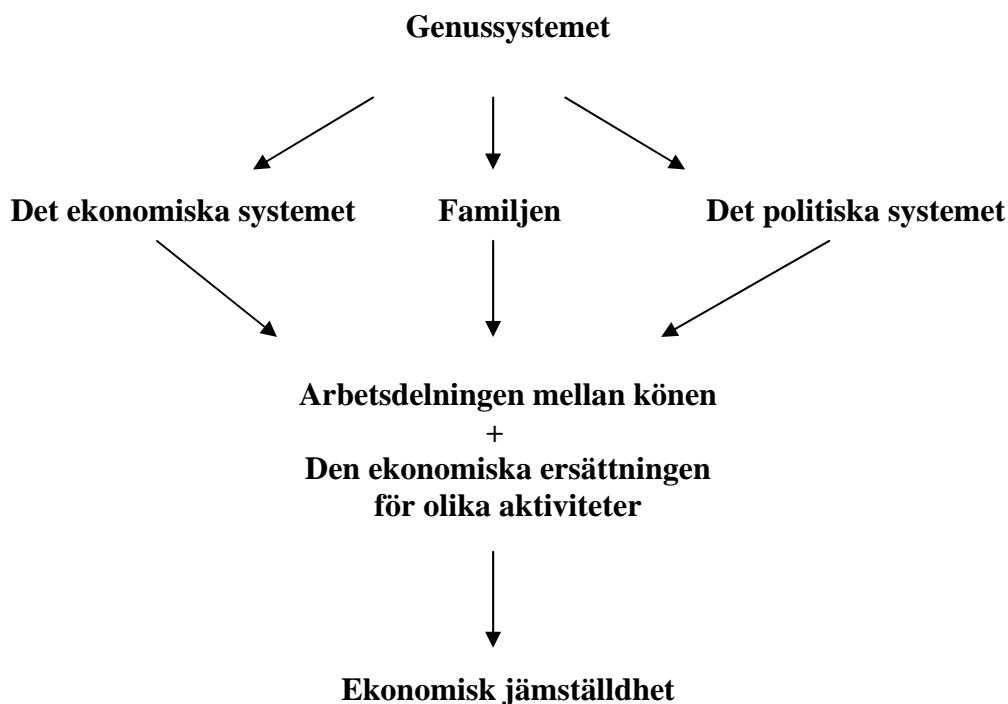
För att förklara analysgrunden till den här rapporten börjar vi hos historikern Yvonne Hirdman och hennes forskning om könsroller, genus och genussystemet. Hirdman identifierar sociala mekanismer i vår kultur som gör att kvinnor och män hålls isär. Tidigare har man talat om kvinnliga och manliga könsroller, men idag ses begreppet könsroll som problematiskt då det delar upp grunden till beteende i antingen *roll*, som kommer ur det sociala, eller *kön* som kommer ur biologin. Hirdman menar att det inte går att hålla isär det biologiska och det sociala på ett enkelt sätt, utan att biologi och sociala mönster är invävda i varandra. Hon skriver "(D)et finns således ingen gräns för var den biologiska kroppen börjar och var det sociala könet tar vid." (Hirdman, 2001).

Genus är alltså *föreställningar om människor som kön* och inrymmer både biologin och den sociala tolkningen av biologin. Genusförhållandet mellan män och kvinnor kallar Hirdman genuskontrakt. Med kontrakt menar Hirdman att både män och kvinnor i sitt beteende upprätthåller det inbördes förhållandet. Vidare identifierar genusteorin att män är överordnade kvinnor, den så kallade könsmaktordningen. Att män är överordnade kvinnor ses i ekonomiska termer till exempel genom att kvinnors arbete och sysslor konsekvent värderas lägre än mäns arbete och sysslor. Att erkänna detta förhållande är grunden till feministisk teori. Feministers mål är att utjämna denna maktordning.

Genus är vidare föränderligt över tid och skiljer sig mellan olika kulturer, därför blir genus en förståelse för hur det som vi anser "manligt" respektive "kvinnligt" skapas.²

² Exempelvis var det på 1700-talet manligt att gråta, det är det inte idag. Det förekom även att män bar peruker. Under andra världskriget arbetade kvinnor inom industrin, efter kriget var de tvungna att återgå till att vara hemmafruar.

Genussystemet påverkar och samspelar med det ekonomiska systemet. Här följer en schematisk beskrivning av hur genussystemet påverkar och samspelar med samhället i stort och hur detta samspel leder fram till den aktuella ekonomiska ställningen mellan könen.

Källa: HSV 2005.

Ekonomisk jämställdhet är regeringens mål.

Normer, förväntningar och värderingar utifrån kön, enligt genuskontrakt och genussystem, skapar segregering och diskriminering i det ekonomiska systemet. Ett exempel på detta är utbildningssystemet.

Vår utgångspunkt är att män och kvinnor som grupper har samma fördelning av potentiell talang och begåvning. Detta antagande formulerar forskaren Stephan Klasen i en rapport till Världsbanken 1999. Han har forskat på utbildningens betydelse för ett lands tillväxt med fokus på utvecklingsökonomier. I utvecklingsländer har flickor generellt en mycket lägre utbildningsgrad än pojkar. Klasen visar i sin forskning att landets tillväxt korrelerar med utbildningsnivån. När skillnaden i utbildning mellan kvinnor och män är betydande genererar satsningar på flickors och kvinnors utbildning ökad tillväxt. Han drar slutsatsen att en del i förklaringen ligger i icke effektiv resursutnyttjande:

”Om man anser att flickor och pojkar har en likvärdig fördelning av medfödda förmågor, måste nuvarande ojämställdhet i utbildningssystemet medföra att en större del lägre presterande pojkar än flickor får tillgång till utbildning, och viktigare, den genomsnittliga färdigheten hos dem som utbildas är lägre än den skulle vara om pojkar och flickor fick möjlighet till utbildning på lika villkor’ (red. översättning) (Klasen, Gender Development report World Bank, 1999:6).

Ett sådant antagande medför explicit att segregering och diskriminering i utbildningssystemet är ineffektivt och kostsamt för samhällssystemet. I ett svenskt perspektiv ser vi inte samma skillnad i utbildningsnivå men yrkesval och utbildningsinriktning är starkt könssegregerade och mäns utbildningsnivå sjunker i förhållande till kvinnors. Ännu finns det dock inga tecken på att mäns löner sjunker relativt kvinnors löner.

Svensk forskning visar på den förlust i tillväxt som ett land kommer att drabbas av när utbildningssystemet är könssegregerat, det vill säga när kvaliteten på humankapitalet enbart är suboptimal³, en utveckling av Klasens tankegångar ovan. När kvinnor och män väljer utbildning utifrån förutfattade meningar om vad kvinnor och män är kompetenta för, istället för utifrån reell färdighet och talang, skapar det en outnyttjad potential i arbetskraften genom de män och kvinnor som läser utbildningar som de inte är bäst lämpade för (Boschini, 2004).

Gender budgeting

Världssamfundet har som tidigare nämnts erkänt orättvisorna mellan kvinnor och män och vilka negativa konsekvenser dessa medför och vikten av att orättvisorna avskaffas och jämställdhet uppnås. Vid FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995 tog arbetet för genusanalyser av statsbudgetar och offentliga budgetar fart internationellt genom FN:s kvinnopolitiska dokument, *Platform for Action*. Arbetet med att göra budgetbeslutens inriktning och program mer genuskänsliga har kommit att kallas gender budgeting. (Förenta Nationerna, 1995).

I mer än femtio länder världen över har det gjorts försök med att göra offentliga budgetar mera genuskänsliga. Pionjärer på området är bland andra Sydafrika och Australien.

Statsbudgeten tillsammans med de icke finansiella uttrycken för regeringens och riksdagens interventioner – lagar, regleringar etc. – är ett grundläggande instrument för ett lands ekonomiska och sociala utveckling. Storleken och sammansättningen av en nationell budget speglar en bestämd stats syn på sin roll gentemot marknaden och det civila samhället. Budgeten reflekterar regeringens och riksdagens övergripande

³ Med suboptimal menas att man bara har lyckats maximera resultatet inom en viss grupp och inte inom hela systemet.

prioriteringar och mål vad det gäller rättvisa, jämställdhet, ekonomisk effektivitet och tillväxt.

De jämställdhetspolitiska målen

I Sveriges regeringsförklaring finns sedan 1995 fastslaget att ”ett jämställdhetsperspektiv skall genomsyra samtliga politikområden”. De svenska jämställdhetspolitiska målen är grundläggande målsättningar för regeringens arbete och det är regeringens uppgift att utforma budgeten så att den skapar ett jämställt samhälle.

Regeringens övergripande jämställdhetspolitiska mål är:

Kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Under det övergripande jämställdhetsmålet finns fyra delmål:

1. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att utöva ett aktivt medborgarskap och att forma villkoren för beslutsfattandet. Målet är en jämn fördelning av makt och inflytande i samhället.
2. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter till avlönat arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Målet är ekonomisk jämställdhet.
3. Kvinnor och män skall ha samma möjlighet att ge och få omsorg utan att underordnas. Det obetalda hemarbetet skall delas lika. Målet är en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.
4. Kvinnor och män skall ha samma möjlighet till kroppslig integritet. Mäns våld mot kvinnor skall upphöra.

Gender budgeting som verktyg

Gender budgeting är ett bra verktyg för att fastställa om regeringens jämställdhetsmål har översatts till budgetmässiga beslut. Större kunskap om budgetens könsrättvisa effekter leder också till att politiker kan ställas till svars för vad som uppnåtts och vad som inte uppnåtts när det gäller regeringens jämställdhetsmål. Gender budgeting är ett effektivt sätt att införliva jämställdhetsperspektiv i offentliga budgetar.

I en skrift om gender budgeting från Europarådet sammanfattas begreppet:

”Gender budgeting is an application of gender mainstreaming in the budgetary process. It means a gender-based assessment of budgets, incorporating a gender perspective at all levels of the budgetary process and restructuring revenues and expenditures in order to promote gender equality.” (Gender budgeting, Council of Europe, 2005:10)

Att införliva jämställdhetsperspektiv i budgetprocessen kommer således att medföra ett behov av att omdirigera inkomster och utgifter för att främja jämställdhet. Detta innebär att utifrån dagens givna situation satsa resurser där de ger störst mervärde i form av jämställdhet, vilket kommer att medföra ökad effektivitet och tillväxt.

För att analysera en budget utifrån genus- och jämställdhetsperspektiv kan man dela upp analysarbetet i följande delar enligt föregångare i gender budget-sammanhang, professor Diane Elson vid universitetet i Essex, Storbritannien:

- **Utgifter** (ex. försvar, rättsväsende, sjukvård, skola, även transfereringar)
- **Inkomster** (skatter, moms och avgifter)
- **Budgetens makroekonomiska effekter** (ex. påverkan på betalt/obetalt arbete)
- **Budgetens beslutsprocess**

(”Budgeting for women’s rights” Diane Elson, for UNIFEM, 2006)

En förutsättning för att analysera hur en budget påverkar och samspelar med kvinnor respektive män som grupper är att genomgående producera och använda könsuppdelad statistik.

Samhällsekonomin och budgetens grundstenar

Produktionen i samhället ges av att arbetskraften och den för tillfället tillgängliga kunskapsnivån tillsammans med kapitalet med den för tillfället tillgängliga tekniknivån producerar samhällets (betalda) varor och tjänster. Det sammanlagda värdet av (betalda) varor och tjänster beräknas i bruttonationalprodukten, BNP. Bruttonationalprodukten är uppdelad på efterfrågeområdena; privat konsumtion (hushållens inköp), investeringar (maskiner, anläggningar och byggnader, vägar), offentlig konsumtion (utbildning, försvar, sjukvård) och nettot av export och import.

Genom att beskatta produktionen (och ta ut avgifter) erhåller stat och offentlig sektor ekonomiska resurser för att finansiera offentlig konsumtion, offentliga investeringar och transfereringar. Statens inkomster är därför direkt beroende av det antal arbetade timmar inom ekonomins ramar som arbetskraften utför. Arbetsdelningen mellan kvinnor och män och den ersättning de får för sitt arbete blir därför central i analyser av ekonomisk jämställdhet.

Gender budgeting fokuserar på hur offentlig konsumtion, offentliga investeringar, transfereringar, skatter och avgifter tillsammans med regler och lagar påverkar kvinnors och mäns livsvillkor och möjligheter.

Forskare inom området gender budget pekar ut följande befintliga samhällsförhållanden som orsaken till ojämställdhet:

- Könsdiskriminering.
- Könsstereotyper och könsroller.
- Könnssegregerad arbetsmarknad.
- Könnssegregerad obetald sektor. Kvinnor utför merparten av det obetalda arbetet.
- Ett individ/familj/genusperspektiv saknas i ekonomiska analyser. Exempelvis beräknas alla medlemmar i ett hushåll ha samma ekonomiska standard. Kritiken framhåller att det finns motstridiga ekonomiska intressen även inom familjer och den med lägst inkomst riskerar att bli ekonomiskt beroende av sin partner.
- Den traditionellt manliga ”livsvägen” gynnas och den traditionellt kvinnliga ”livsvägen” missgynnas ekonomiskt.

Nedan följer exempel på hur man kan analysera olika delar av ekonomin ur genusperspektiv.

Offentliga budgetar påverkar både obetalt och betalt arbete

Offentliga budgetar bygger på politiska val och beslut. Vilka arbetsinsatser som ersätts blir därför en följd av politiska val och beslut. Här följer ett exempel på hur den offentliga budgeten samspelar med befolkningens arbetsinsatser i betalt och obetalt arbete, med fokus på kvinnor.

I slutet av 1990-talet kortade man i Storbritannien ned vårdtiden efter operation vid sjukhusen och därmed ökade produktiviteten inom hälso- och sjukvården. I en gender budget analys av hälso- och sjukvårdens utveckling visade det sig att de kortare vårdtiderna, som blev en vinst för den offentliga sektorn, i själva verket berodde på att eftervården hade flyttats till hemmet där den utfördes obetald av kvinnliga släktingar. Men när kvinnorna i Storbritannien ägnade fler timmar åt det obetalda omsorgsarbetet i hemmet uppstod istället ett produktionsbortfall för de yrkesarbetande kvinnorna, då de delvis gick ner i arbetstid. (Diane Elson vid ett seminarium i Göteborg den 8 maj 2007).

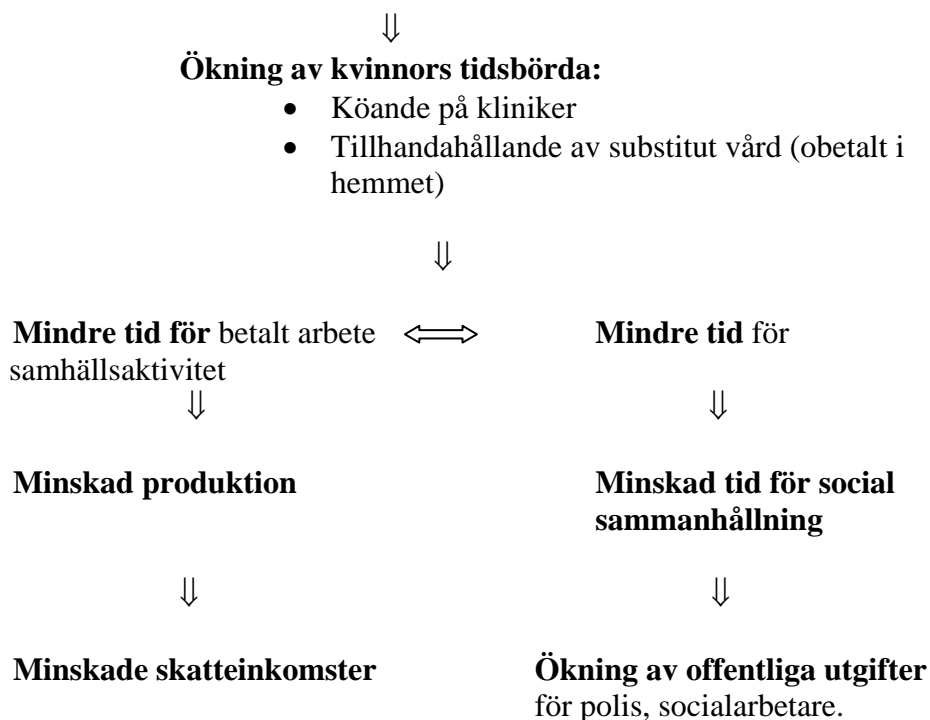
När kvinnor måste utföra en större andel obetalt arbete för familj och hushåll minskar deras möjlighet att förvärvsarbeta och statens inkomster minskar genom att skattebasen på antalet förvärvsarbetade timmar minskar. Det kan även leda till att stress, sjuklighet och därmed sjukskrivningar ökar bland kvinnor (HSV, 2005). Kvinnor som grupp riskerar som följd av detta att på arbetsmarknaden betraktas som mindre tillförlitlig arbetskraft vilket skadar alla kvinnor (Elson, 2007).

Krav på effektivitetsökningar inom offentlig sektor medför sannolikt, som i exemplet Storbritannien, att viss vård och omsorg med mera, flyttas från den offentliga sektorn till hushållen. Det kan se ut som en vinst eller effektivitetsökning i den offentliga

budgeten men i själva verket har kostnader flyttats över till obetald sektor som sedan slår tillbaka på betald sektor genom ett minskat förvärvsarbete och ökad sjukskrivning och därmed minskade skatteintäkter. Exemplet lyfter fram hur en kortsiktig ekonomisk vinst inom sjukvården på längre sikt leder till ökade samhällsekonomiska kostnader.

Falsk ekonomi – konsekvenser av nedskärningar i offentlig sektor

Nedskärningar i hälsovårdssektorn

Källa: Elson, 1999

Således riskerar en nedskärning i offentlig sektor att leda till minskade skatteinkomster och en ökning av offentliga utgifter för rättsväsende och de gemensamt finansierade sociala insatserna.

För Sveriges del är det en outforskad fråga huruvida de kortare vårdtiderna på sjukhus har påverkat samhällsekonomin på detta sätt.

Arbetsgivarnas kostnader för föräldraförsäkringen

År 2005 tog kvinnor ut 80 procent av föräldrapenningdagarna och män 20 procent. Kvinnor tog även ut 64 procent av dagarna för vård av sjuka barn och män tog ut 36 procent av dessa dagar. Att ha en anställd som tar ut föräldraledighet och vårdar sjuka

barn innebär både direkta kostnader, exempelvis kostnader för att ta in vikarier, och produktionsbortfall för arbetsgivaren.

Kostnader för föräldraförsäkring och vård av barn faller på grund av de ojämna uttaget av tiden mellan könen idag orättvist mellan arbetsgivarna beroende på arbetsplatsens könssammansättning. Att kvinnor tar så mycket mer tid från arbetet till barnomsorg innebär att deras arbetsgivare subventionerar barnafädernas arbetsplatser.

För en arbetsgivare med en majoritet kvinnor anställda innebär det då att den får en proportionellt extra stor kostnad för sina anställda. På en aggregerad nivå subventionerar offentlig sektor privat sektor genom detta samband då det i offentlig sektor arbetar 74 procent kvinnor och 26 procent män, medan den privata sektorn består av 37 procent kvinnor och 63 procent män (SCB, 2006). Vid ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen skulle dessa kostnader fördelas mer jämnt mellan enskilda arbetsgivare och mellan privat och offentlig sektor.

Det ojämna uttaget av föräldraförsäkringen tillsammans med den könssegregerade arbetsmarknaden är grunden till skevheten.

Kortsiktiga investeringar kan bli långsiktig förlustaffär

Som vi såg i exemplet om sjukvården kan snabba vinster leda till stigande kostnader på längre sikt. På samma sätt kan kostsamma långsiktiga investeringar bli mer lönsamma än kortsiktiga mindre kostsamma ekonomiska åtgärder.

Exempelvis visar ekonomisk forskning att kostnaderna för att skjuta på miljösatserna stiger kraftigt ju längre tiden går. En beräkning visar att om vi idag inte konsekvent miljöanpassar samhället kommer vi om ett fåtal år inte att ha råd att genomföra anpassningen.

Ett annat exempel på kortsiktighet respektive långsiktighet i ekonomiska kalkyler är synen på hur brottslighet ska åtgärdas. Om vi idag ökar antalet poliser för att få bukt med brottsligheten kan det ses som en kortsiktig men förmodligen inte lika effektiv åtgärd i förhållande till en mer långsiktig och förmodligen kostsammare insats, som i grunden förebygger brottslighet i samhället.

På samma sätt kan vård för män som misshandlat sina kvinnor och vård för kvinnorna och eventuella barn ses som en kortsiktig insats i förhållande till att göra en mer långsiktig insats för att mäns våld mot kvinnor i samhället ska upphöra.

Genusaspekter på subventioner, transfereringar och skatter

Genom budgetpropositionen och de subventioner, transfereringar och skatter som manifesteras i densamma kan regeringen på många sätt styra medborgarnas beteende. Ett enkelt exempel på hur skatter påverkar befolkningen är den relativt höga alkoholskatten som syftar till en lägre alkoholkonsumtion. Ett genusexempel på hur

skatter styr medborgarnas beteende är hur man 1971 avskaffade sambeskattningen för gifta par. Sambeskattningen innebar att den lägre inkomsten "toppbeskattades", vilket inte gjorde det särskilt fördelaktigt för den ena partnern, vanligtvis kvinnan, att arbeta. När sambeskattningen övergick till individbeskattning blev det lönsammare för kvinnor att arbeta och deras arbetskraftsdeltagande steg.

En förutsättning för att kvinnor kunde öka sitt förvärvsarbete i början av 1970-talet var att den offentligt finansierade förskola byggdes ut. Offentligt finansierad barnomsorgen och föräldraförsäkringen är exempel på hur subventioner (förskola) och transfereringar (föräldraförsäkringen) påverkar kvinnors arbetskraftsdeltagande och antal födda barn i Sverige. I andra länder där sådana transfereringar och subventioner inte finns i samma utsträckning har barnantalet minskat avsevärt i samband med att kvinnors utbildning och arbetskraftsdeltagande har ökat. Detta beror på att kvinnors kostnader för att föda och vårda barn har stigit avsevärt genom den förlust de gör i möjliga arbetsinkomster. Inom ekonomisk teori innebär ett val alltid en kostnad för det som man måste avstå ifrån, detta är ett grundläggande ekonomiskt antagande och kan därför även appliceras på reproduktionen.

3. Genusanalys av ett antal politikområden

I detta avsnitt kommer vi att analysera ett antal olika politikområden. Statens olika ansvarsområden är uppdelade i 48 politikområden. Exempel på politikområden är, äldrepolitik, försvarspolitik och miljöpolitik. De 48 politikområdena samlas i budgeten under 27 olika utgiftsområden. Det betyder att vissa politikområden delar utgiftsområde och ibland är delade mellan flera utgiftsområden.

I statsbudgeten fördelar regeringen resurser till de olika politikområdena. Vissa politikområden finansieras helt av staten, medan andra huvudsakligen finansieras regionalt och kommunalt, där har regeringen genom budgeten en mer reglerande uppgift.

Vår utgångspunkt i denna analys är 2007 års vårbudget. Då vårbudgeten endast är en tilläggsbudget till höstbudgeten 2006/07, som är mycket mer omfattande, har vi även använt stora delar av höstbudgeten som underlag för analysen. Då hela den offentliga ekonomin i viss mån hänger samman har vi i analysen även tagit med övrig offentlig verksamhet (kommuner och landsting) när detta varit relevant.

I höstbudgeten 2006/07 finns en del skrivelser om jämställdhet och vissa genusanalyser med i den löpande texten. Då den nuvarande regeringen endast hade tio dagar på sig att författa höstbudgeten antar vi att en stor del av dessa skrivelser har sitt ursprung i den föregående regeringens arbete. Vi kan utifrån vårens budget inte dra direkta slutsatser om huruvida den nya regeringen fortsätter att utveckla genus och jämställdhetsperspektivet. Det är en analys som först kan göras när regeringens höstbudget 2006/07 är färdigställd.

Förutom statsbudgeten refererar vi till offentlig statistik, forskning och mer fördjupade skrivningar kring regeringens intentioner, för att genomföra analysen och ge en klarare bild av verkligheten.

Urvalet av politikområden har skett utifrån önskemål från Sveriges Kvinnolobby.

I vår analys försöker vi, när det är möjligt (när fakta och statistik finns tillgänglig), att utgå ifrån följande aspekter.

- Mål för politikområdet
- Omfattning
- Anslag
- Hur ser behoven ut? Kartläggning av verksamheter
- Regeringens jämställdhetsåtgärder
- Anställda/arbetsmarknad
- Löner
- Makt och inflytande
- Resursfördelning

Den svenska staten

Den svenska staten tillhandahåller varor, men framförallt tjänster till subventionerade priser till sina medborgare. Vanliga exempel är hälso- och sjukvård, skola och utbildning men även försvaret och rättsväsendet räknas in i denna kategori. Den offentliga konsumtionen bekostas av skatter och avgifter och utgör i sig en form av fördelningspolitik. Förutom den offentliga konsumtionen sker fördelningspolitiken genom transfereringar och bidrag.

Även transfereringssystemet bekostas av skatter och avgifter. Skillnaden mellan dessa två, offentlig konsumtion och transfereringar är att offentlig konsumtion räknas in i BNP. Transfereringar och bidrag räknas inte in i BNP utan ses som omfördelning av redan skapade resurser.

Arbetskraften

I Sverige har vi ett högt kvinnligt arbetskraftsdeltagande jämfört med andra länder. 88,2 procent av svenska kvinnor mellan 20-64 år hade arbetsinkomster 2004 och 89 procent av männen (SCB, 2004) i jämförelse med genomsnittet för kvinnors arbetskraftsdeltagande i EU som ligger på cirka 60 procent. Kvinnor arbetar dock i mycket högre utsträckning deltid än vad män gör. Andelen heltidsarbetande kvinnor 2004 var 47,9 procent och andelen heltidsarbetande män var 67,1 procent. Kvinnors genomsnittliga arbetsinkomster var 72 procent av mäns genomsnittliga arbetsinkomster. I genomsnitt äger svenska kvinnor 74 procent av vad män äger (2004). Det är även relativt få som når toppositioner i arbetslivet (jämfört med tex. USA och Frankrike). Störst är snedfördelningen mellan könen inom privat sektor där 22 procent av cheferna är kvinnor och 78 procent är män. I börsnoterade företag är 18 procent av styrelseplatserna besatta av kvinnor och 82 procent av män. Det finns fem kvinnliga ordinarie VD i 291 börsnoterade företag (SCB, 2006). 51 procent av kvinnorna arbetar inom offentlig sektor mot 19 procent av männen.

Totalt antal anställda i Sverige i åldern 20-64 år efter sektor 2003

Procentuell fördelning, antal och könsfördelning (%)

Sektor	Kvinnor		Män		Könsfördelning	
	Antal	%	Antal	%	Kv	M
Kommuner	661 000	35	179 000	10	79	21
Landsting	194 000	10	43 000	2	82	18
Stat	111 000	6	122 000	7	48	52
Privat	906 000	49	1492 000	81	38	62
Totalt procent		100		100	50	50

Källa: SCB

Lön, inkomst och obetalt arbete för kvinnor och män 20-64 år

Den genomsnittliga lönen i Sverige för kvinnor är 83 procent av mäns genomsnittliga löner. Tas hänsyn till olika yrkesval och sektorer, ålder och utbildning är kvinnors löner 92 procent av mäns genomsnittliga lön. När hänsyn tas till sektor och yrkesval neutraliserar man för de löneskillnader som finns mellan kvinnodominerade yrken/sektorer och mansdominerade yrken/sektorer. Vid lönejämförelser jämför man

heltidslöner, faktum är dock att många kvinnor arbetar deltid vilket ger dem ytterligare lägre inkomster.

Kvinnors lön i procent av männens efter sektor 2002

	Ej standardvägd	Standardvägd*
Kommuner	90	98
Landsting	71	92
Stat	84	92
Privat	85	90
Alla sektorer	83	92

Källa: SCB

*Med standardvägning avses att hänsyn har tagits till att kvinnor och män har olika ålder, utbildning, arbetstid, finns i olika sektorer och tillhör olika yrkesgrupper.

År 2005 utfördes 128 miljoner timmar förvärvsarbete per vecka på marknaden av kvinnor och män i åldern 20-65 år. Av dessa timmar svarade kvinnor för 42 procent och män för 58 procent. Enligt den senaste genomförda tidsanvändningsstudien 2000/01 uppgick tiden för hemarbete till 126 miljoner timmar per vecka vilket då var av samma omfattning som det betalda arbetet. Fördelningen mellan könen var dock det omvända. 58 procent utfördes av kvinnor och 42 procent av män (dessa siffror bygger på tidsanvändningsstudier där kvinnor och män själva uppger tidsanvändningen för sina aktiviteter, även här kan således genusmönster förekomma. Exempelvis skillnader i hur man värderar och tidsbestämmer sina olika aktiviteter och arbetsinsatser).

Löne- och inkomstskillnaderna ligger till grund för ersättningsnivåerna från socialförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och framtida pensioner. Löne- och inkomstskillnader på arbetsmarknaden återspeglas därför även i dessa system. Oavlönat arbete ger ingen inkomst eller pensionsrätt men bidrar till hushållets och samhällets välfärd.

1. Politikområde Rättsväsen

”Regeringens mål för politikområde rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.” (budgetproposition, 2006/07:1)

Politikområdet *rättsväsende* avser främst kriminalpolitiskt inriktad verksamhet så som polisorganisation, åklagarmyndighet, domstolar och kriminalvård. I övrigt är rättsväsendets verksamhet inriktad på att avgöra rättsliga tvister mellan enskilda och mellan enskilda och det allmänna samt att handlägga olika typer av ärenden.

Anslaget för rättsväsendet uppgår år 2007 till 30,8 miljarder kronor. Drygt hälften går till polisväsendet (54 %), 20 procent till Kriminalvården, 14 procent till Sveriges Domstolar, fyra procent till rättsliga biträden m.m, och tre procent till

Åklagarmyndigheten. Mellan år 2006 och 2007 ökade utgifterna för rättsväsendet med cirka nio procent.

Utgifternas utveckling för rättsväsende (i miljarder kronor)

	2005	2006	2007 (vårprop. 07)	2007 år i procent
Polisorganisation	14,6	15,6	16,7	54 %
Åklagarmyndighet	0,830	0,882	0,944	3 %
Kriminalvården	5,2	5,5	6,1	20 %
Sveriges Domstolar	3,9	3,9	4,2	14 %
Rättsliga biträden, m.m.	1,1	1,3	1,2	4 %
Övrigt	1,4	1,3	1,5	5 %
Totalt Rättsväsende	27,0	28,5	30,8	100%

Anställda inom sektorn

En översyn över de anställda inom rättsväsendet visar att polisväsendet är mansdominerat, 63 procent av de cirka 25 000 anställda är män och 36 procent är kvinnor. Kriminalvården har en ganska jämn könsfördelning, och domstolväsendet är mycket kvinnodominerat.

Anställda inom sektorn

	Kvinnor		Män		Totalt
	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid	
Polisväsendet	7 191	1 969	14 028	1 833	25 021
I %	28 %	8 %	56 %	7 %	
Kriminalvården	3 114	890	4 313	855	9 172
I %	34 %	10 %	47 %	9 %	
Domstolväsendet	3 766	316	1 732	130	5 944
I %	63 %	5 %	29 %	2 %	
Totalt	14 071	3 175	20 073	2 818	40 137

Källa: SCB 2007

Lönejämförelse inom rättsväsendet

När man jämför löner mellan kvinnor och män inom rättsväsendet visar detta att kvinnor genomgående tjänar mindre än män. Störst skillnad är det inom Domstolväsendet, där kvinnor i genomsnitt tjänar 73 procent av vad män tjänar. Dessa siffror tar dock inte hänsyn till ålder, utbildning och/eller position, men de visar ändå på ett genomgående mönster.

Genomsnittliga månadslöner för yrkesområden inom rättsväsendet år 2007

	Kvinnor	Män	Kvinnors lön som andel av mäns
Polisväsendet	24 310	28 140	86 %
Domstolsväsendet	26 300	36 160	73 %
Kriminalvården	22 860	23 260	98 %

Källa: SCB mars 2007

Fördelning av makt och inflytande

I höstbudgeten redovisar och analyserar regeringen hur makt och inflytande är fördelat inom de olika verksamhetsområdena.

Inom polisväsendet: I ledningskompetensen fanns år 2005 18,4 procent kvinnor som chefer (totalt är 36 procent av de anställda kvinnor) och 81,6 procent män som chefer (totalt är 64 procent av de anställda män.)

Inom åklagarmyndigheten: År 2005 var 38 procent av cheferna kvinnor och 62 procent var män, inga siffror finns redovisade för det totala antalet anställda kvinnor och män.

Inom domstolsverket: För domstolsverket anges ingen könsfördelning bland chefer men man framhåller i budgetpropositionen att man arbetar med att öka andelen kvinnliga chefsdomare och att se över chefsförsörjningen generellt.

Inom kriminalvården: Även inom kriminalvården satsas på chefsförsörjningsprojekt och man redovisar ”en jämn könsfördelning bland de högre cheferna”. Av de anställda var 44 procent kvinnor och 56 procent män.

Brottsförebyggande rådet: Brottsförebyggande rådet anger att man aktivt arbetar för att rekrytera män till en kvinnodominerad organisation, men man har problem med för få kvinnor i ledande befattningar, vilket man enligt budgetpropositionen ska korrigera.

Vilka insatser belyser man i budgettexten för att skapa jämställdhet på området

Generellt framgår att jämställdhetsplaner är vanligt förekommande bland rättsväsendets instanser enligt budgettexten. Generellt är höstbudgetens formuleringar om jämställdhet av hög klass. I vårens budgetproposition föreslår regeringen även att åklagarverksamheten ska tillföras 40 miljoner som ska överföras från polisväsendet. Regeringen vill att åklagarna ”i ökad omfattning ska delta i arbetet med att utveckla metoderna för bekämpning av bl.a. grov organiserad brottslighet, mångdbrott och våld mot kvinnor och barn.”

Några citat ur höstbudgetens text:

”Jämställdhet skall beaktas då verksamheter förändras och även vara en självständig drivkraft till utveckling.” (s. 21 2006/07)

”Kvinnor och män skall ha lika möjligheter att utvecklas, vilket förutsätter frihet från system som konserverar fördelningen av makt och resurser ur ett könsperspektiv.” (s. 41 2006/07)

”Rättsväsendets myndigheter är starkt regelstyrda men påverkas också av värderingar som är knutna både till yrkeskulturen och till de enskilda medarbetarna. Det är därför angeläget att myndigheterna inom rättsväsendet beaktar jämställdhetsdimensionen i allt arbete och inom alla verksamhetsområden.” (s. 41 2006/07)

”Vidare har (Domstols)verket arbetat målmedvetet för att öka kunskapen om vikten av ett korrekt bemötande av brottsoffer, bl.a. offer för olika former av sexualbrott.” (s. 42)

Kommentar

Ur genus- och jämställdhetsperspektiv vittnar de ovanstående citaten om en hög medvetenhet kring normativa och omedvetna maktfördelningar, och att viljan till förändring finns. Dock vill vi påminna om att det svenska regel- och policyarbetet under många år har fungerat väl när det gäller skriftliga målformuleringar för jämställdhetsarbetet, men att direkta resultat eller utvärderingar fortfarande i stor utsträckning uteblivit.

Hur ser brottsligheten ut?

SCB:s statistik över brott visar på att det generellt är 3,5 gånger vanligare att en man är misstänkt för brott än en kvinna. En rapport från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) visar på att när det kommer till grövre brott är skillnaderna mellan män och kvinnor ännu större.

De vanligaste brotten bland kvinnor är ”brott mot förmögenhet”. Cirka 80 procent av de brott som lagfördes mot kvinnor var brott mot förmögenhet och där utgjorde stöld och snatteri den största andelen (84 %). Tio procent av kvinnors brott utgjorde brott mot person (år 2005). År 2006 dömdes 19 kvinnor för våldsbrott med dödlig utgång, detta utgör 12 procent av de dömda för mord eller dråp.

För män utgjorde brott mot förmögenhet 60 procent och 28 procent utgjorde brott mot person (år 2005). 144 män dömdes för våldsbrott med dödlig utgång år 2006. Män utgjorde 88 procent av dem som dömdes för detta brott.

År 2005 anmäldes också cirka 14.000 fall av misshandel där en bekant misshandlat en kvinna inomhus, och 4000 fall av misshandel där en bekant misshandlat en kvinna utomhus.

Förutom kön är sociala aspekter som ekonomisk standard och utbildning viktiga att belysa i relation till brottslighet. BRÅ tar upp detta i en rapport *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet* (s 9, RAPPORT 2005:17). Tyvärr görs inte i rapporten genomgående analyser ur könsperspektiv, och inte heller är all individbaserad statistik könsuppdelad, men rapporten rymmer ändå en del intressant information om brottslighet.⁴

I BRÅ:s rapport har man beräknat hur många gånger vanligare det är att grupper med lägre ekonomisk standard och/eller utbildning är benägna att begå brott i relation till grupper med högre ekonomisk standard och högre utbildning.

Resultatet visar på att risken är *sex gånger* större att en person vars familj har haft socialbidrag i jämförelse med en person vars familj inte har haft socialbidrag kommer att begå brott. Det är också *sex gånger* större risk att en person med endast förgymnasial utbildning i jämförelse med en person med eftergymnasial utbildning (3 år eller mer) kommer att begå brott. För personer med förvärvsinkomst på mindre än 1 basbelopp (då 37 700kr) är det *fem gånger* större risk att begå brott än en person med förvärvsinkomst på 9 basbelopp (då 339 300kr). (s 9, BRÅ, 2005:17)

Forskning har på senare tid börjat uppmärksamma samhällets kostnader för brott. Längst har denna forskning kommit i de Anglosaxiska länderna. Brottsförebyggande rådet presenterar på sin hemsida uppskattade kostnader för dödligt våld som uppgår till mellan 10 och 23 miljoner kronor per brottstillfälle, beroende på i vilket land beräkningen görs. Vidare beräknas brott som stöld kosta mellan 2000 kr och 9000 kr per tillgrepp.

Mäns våld mot kvinnor

En del av brottsligheten utgörs av mäns våld mot kvinnor. Forskaren Katarina Weinehall i Umeå har beräknat att *en* mans våld mot kvinnor i hans nära relationer kostar samhället 2,5 miljoner kronor i form av utgifter för rättsväsende, hälso- och sjukvård och sjukfrånvaro. I denna beräkning är inte kvinnans psykiska och fysiska lidande värderat och inte heller hennes ekonomiska förluster så som minskad arbetsinkomst och därigenom minskad framtida pension. De största kostnaderna får kvinnan själv stå för i form av både mentalt och fysiskt lidande och ekonomiska förluster. Den påverkan som en misshandlande man har på eventuella barn är inte heller fullt ut medräknade i Weinehalls studie.

Om vi uppskattar de 22.000 fallen per år där kvinnor blivit misshandlade av en bekant, till att motsvara 15.000 män som misshandlar sina respektive fruar/sambor/älskade och med en kostnad om 2,5 miljoner per man skulle detta kosta samhället 37,5 miljarder kronor. Samtidigt måste vi också understryka vikten av att uppskattningen om 2,5 miljoner kronor endast är beräknat på direkta kostnader för

⁴ På BRÅ:s hemsida kan man hämta statistik över brottslighet, men man kan bara få den uppdelad i "alla" eller "kvinnor". Detta är ett allvarligt fel. Ursprungsdata bör alltid finnas uppdelad i både kvinnor och män.

rättsväsende, sjukvård och sjukersättning. I denna summa ingår inte det produktionsbortfall och de minskade inkomster som uppstår för kvinnan genom lägre inkomster och därmed framtida lägre pension. Inte heller ingår det lidande som den misshandlade kvinnan och eventuella barn får utstå.

Kroppslig integritet

Under senare tid har det framkommit uppgifter om hur problematiskt rättsväsendet fortfarande hanterar våldtäktsmål. I rättegångsprotokoll redogörs fortfarande för hur kvinnan var klädd vid det aktuella tillfället. Att rättsväsendet lägger vikt vid kvinnors klädsel betyder att kvinnan delvis görs ansvarig för det inträffade. Detta antyder att kvinnor inte fullt ut anses ha rätt till sin egen kropp.

Resursfördelning

Det finns inga beräkningar av samhällets kostnader för brott i Sverige men en teoretisk uppskattning utifrån genomsnittskostnaderna för brott, enligt brittisk forskning, ger att ett brott med dödlig utgång i Sverige kostar samhället 16, 5 miljoner kronor och ett brott som stöld och snatteri kostar 5500 kronor.

Mäns brott med dödlig utgång har då under 2006 kostat samhället närmare 2,4 miljarder kronor och kvinnors brott med dödlig utgång har kostat 300 miljoner kronor. För stöld och snatteri ger beräkningen att kvinnors brott kostat 48 miljoner kr och mäns brott för stöld och snatteri har kostat 76 miljoner kr.

Om vi gör en uppskattning av hur de totala kostnaderna för rättsväsendet fördelas mellan kvinnors och mäns brottslighet kan man utgå ifrån att av alla dem som misstänkts och döms för brott är 24 procent kvinnor och 76 procent är män. Kvinnor begår generellt inte lika grova brott som män. Om vi tar hänsyn till detta och gör en beräkning på resursfördelningen utifrån att 80 procent av utgifterna för rättsväsendet går till mäns brottslighet (bland annat på basis av beräkningen för mord/dråp) går således 25 miljarder kronor till mäns brottslighet och sex miljarder till kvinnors brottslighet.

Därutöver går andra offentliga medel från kommuner, landsting och även försäkringsmedel till effekter av brottslighet.

2. Politikområde Totalförsvaret

Politikområdet Totalförsvaret består av verksamhetsområdena ”det militära försvaret” och ”det civila försvaret”.

Det militära försvarets verksamhet bedrivs av Försvarmakten och även delvis av Försvarets materielverk, Totalförsvarets forskningsinstitut, Förvarshögskolan, Totalförsvarets pliktverk och Försvarets radioanstalt.

Målet för det militära försvaret är enligt höstens budgetproposition (2006/07:1) att;

- hävda Sveriges territoriella integritet och bidra till att förebygga och hantera kriser i vår omvärld genom att medverka i fredsfrämjande insatser.
- vid ett försämrat omvärldsläge kunna hantera händelseutvecklingar och hot som kan drabba Sverige samt kunna öka förmågan till internationella insatser.
- efter allvarlig och varaktigt försämrad omvärldsutveckling och successiva beslut av regering och riksdag kunna utveckla förmåga att möta olika former av mer omfattande militära operationer som hotar Sveriges fred och självständighet.

Det civila försvaret är verksamhet som i fredstid ska skapa och vidmakthålla samhällets förmåga att motstå ett väpnat angrepp. Det civila försvaret bedrivs av ett flertal aktörer för att stötta samhällets förmåga att i fredstider hantera situationer när beredskapen måste höjas. Främst består det civila försvaret under fredstider av krisberedskap.

Målet för civilförsvaret ”är att värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och bidra till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.” (proposition 2006/07:1)

För politikområdet Totalförsvaret finns anslag på 40 198 miljoner kronor i budgeten för år 2007.

Politikområde Totalförsvaret i miljoner kronor

	Utfall 2005	Budget 2006	Prognos 2006	Förslag 2007	Beräknat 2008	Beräknat 2009
Totalförsvaret	40 465	39 771	39 075	40 198	41 210	42 857

Anslagsfördelning politikområde Totalförsvaret i miljarder kronor

	Anslag vår 2007	Procent %
Förbandsverksamhet, beredskap och fredsfrämjande truppinsatser, m.m.	20,45	51
Materiel och anläggning	17,6	44
Forskning och teknikutveckling	1,16	3
Försvarets radioanstalt	0,512	1
Totalförsvarets pliktverk	0,205	0,5
Övrigt	0,267	0,5
Totalt	40,2	100

I vårpropositionen 2007 föreslog regeringen bland annat att besluta om beställning av ombyggnad av maximalt 31 stycken JAS 39 Gripen-plan. Ett tak för framtida anslag sätts till 45 miljarder kronor (mer än försvarets årliga budget) för beställningen efter år 2007 (inklusive tidigare beställningar). Beställningen går ut på att bygga om JAS 39A/B till JAS 39C/D. I beställningen ingår även ett tillhörande demonstrationsprogram för framtida vidareutveckling av JAS 39 Gripen samt om luftvärnsrobotsystem till korvett av Visbyklass.

Anställda inom sektorn

Inom försvaret arbetar närmare 22 000 personer, av dem är cirka 77 procent män och 23 procent kvinnor. Tio procent av de anställda arbetar deltid, bland kvinnor är deltidsarbetande 21 procent och bland män arbetar cirka åtta procent deltid.

Anställda inom försvarssektorn

	Kvinnor		Män		Totalt
	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid	
Försvaret	4 056	905	15 459	1 295	21 715
I %	19 %	4 %	71 %	6 %	

Källa: SCB 2007

Vid en beräkning av genomsnittslönen för hela försvaret är kvinnors lön 86 procent av mäns lön och vid en beräkning av militärer är kvinnors löner 84 procent av mäns löner, totalt är antalet militärer cirka 450 kvinnor (3 %) och cirka 11.000 män (97 %).

Genomsnittliga månadslöner för anställda inom försvaret, mars 2007.

	Kvinnor	Män	Kvinnors löner som andel av mäns
Militärer	24 600	29 400	84 %
Försvaret	25 050	29 140	86 %

Källa: SCB 2007

Hur arbetar försvaret med jämställdhet?

Även Försvaret arbetar enligt höstens budgettext för jämställdhet och önskar värva fler kvinnor till försvarets verksamhet.

Andelen kvinnor som utbildas och anställs som yrkesofficerare har ökat under 2000-talet och ligger nu på nio procent av de nyanställda. Även bland reservofficerare har andelen kvinnor som examineras och anställs ökat och bland de nyanställda år 2005 är åtta procent kvinnor.

Försvarsmakten har genomfört informationsinsatser riktade till kvinnor och en översyn över försvarsmaktens materiel för att förbättra anpassningen till kvinnor. I höstpropositionen tar regeringen upp regleringsbrevet för 2005 som uppmanar Försvarsmakten att med stöd av Totalförsvarets pliktverk ska ha vidtagit åtgärder för "att fler kvinnor ska ha sökt och fullgjort värnpliktsutbildning". (2006/07:1)

Enligt regeringen minskade antalet inryckta mellan 2004 och 2005 från 14 000 till 11 000 (minskning med 21 procent), men andelen kvinnor ökade från 3,9 procent till 4,7 procent (en ökning med 20 procent), antalet inryckta kvinnor under år 2005 uppgick till ca 430.

Analys

Som vi ser så har försvaret hittills varit främst männens sak. Män har gett eller tvingats ge sin tid till försvaret. De har fått ekonomisk ersättning för sina insatser som

värnpliktiga och de har under värnplikten fostrats in i sociala normer men också gagnats med utbildning.

Sedan 1990-talet förs en debatt om makt och inflytande inom näringslivet och genusforskning visar på att stora delar av mäns maktkoncentration (inom börsnoterade företag 2006 var 18 procent av styrelseposterna besatta av kvinnor och fem av 291 ordinarie VD i börsnoterade företag var kvinnor) utgår ifrån homosocialitet. Homosocialitet innebär att män har lättare att identifiera sig själva och vad de tycker är god kompetens utifrån andra män som liknar dem själva. Män orienterar sig så att säga mot likartade män (Wahl m.fl, 2001, Holgersson, 2003).

Försvaret har för majoriteten av svenska män, 35 år och äldre, varit en generationsbred socialisering och likriktning. Det har varit en skola som gett ett brett kontaktnät och utbildning i både ledarskap och samarbete, nätverk och utbildning som kvinnor i samtida generationer har varit uteslutna ifrån.

Ett tydligt exempel på detta som nyligen uppmärksammats i media är *försvarets tolkskola*, där unga män drillats och lärt sig språk, ledarskap och samarbete. Enligt tidningen Affärsvärldens undersökning återfinns män som genomgått försvarets tolkskola idag i stor utsträckning på ledande poster i akademien och näringsliv (tidningen Affärsvärlden, 2004-10-05).⁵

Försvarets verksamhet är en av de delar som har skapat diskriminering av kvinnor då män har fått fördelar bekostade med statliga medel som kvinnor har varit uteslutna ifrån. Samtidigt ser vi att framsteg görs för att uppfylla de jämställdhetspolitiska målen. Kvinnor har rätt att göra värnplikt och rådande normer ifrågasätts.

Att försvara sig och sitt land, hänger inte enbart på fysisk styrka. I allra högsta grad krävs det intelligens, och det är givetvis inbyggt i det svenska försvarets organisation. Men eftersom vår utgångspunkt är att det inte finns någon avgörande skillnad mellan kvinnors och mäns intelligens så finns det ett betydande resursslöseri i att kvinnors kunskap och kompetens inte har utnyttjats i försvarets verksamhet i relation till sin potential. Sammanfattningsvis kan man hävda att försvaret har långt kvar tills de jämställdhetspolitiska målen är uppfyllda.

Utifrån genusperspektiv är det av intresse att värdera försvarets mansdominerade verksamhet gentemot till exempel hälso- och sjukvårdens kvinnodominerade verksamhet. En lönejämförelse visar på att den kvinnodominerade hälso- och sjukvården har avsevärt lägre genomsnittslöner än försvarets anställda. Vilka förklaringar finns till denna värdering?

⁵ Horace Engdahl (Sv. Akademien), Hans Dahlborg (ordf. Nordea), Torbjörn Magnusson (VD, If) m.fl.

3. Politikområde Arbetsmarknadspolitik

Arbetsmarknadspolitikens föreslås omsätta 62,5 miljarder kronor år 2007. År 2008 kommer anslaget att minska med sju miljarder, vilket motsvarar en minskning med 12 procent. Till år 2009 kommer utgifterna att minska ytterligare en halv miljard.

Utgiftsutveckling för arbetsmarknadspolitik i miljoner kronor

	Utfall 2005	Budget 2006	Prognos 2006	Förslag 2007	Beräknat 2008	Beräknat 2009
Arbetsmarknadspolitik	69 568	71 136	70 873	62 579	55 359	54 959

Politikområdet omfattar främst platsförmedling, arbetsmarknadspolitiska program, bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd, och insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga samt bidrag till lönegarantiersättning. Dessutom ingår vissa fonder och stiftelser, vissa kostnader för Arbetsmarknadsverket, och en del kostnader för myndigheter och forskningsinstitut.

Det sker många förändringar inom arbetsmarknadspolitikens, och vi kan inte granska dem alla, men vi kommer här att ge förslag på hur man kan analysera en del av förändringarna utifrån jämställdhets- och genusperspektiv. De exempel som vi tar upp är jobbskatteavdraget och vissa av de nya reglerna för a-kassan.

Jobbskatteavdraget

Med jobbskatteavdraget vill regeringen locka fler människor till arbete och även sporra dem som arbetar deltid till att öka sin avlönade arbetsinsats. Jobbskatteavdraget innebär att den kommunala skatten tas bort på de första 32.000 kronorna man tjänar på ett år. Man betalar då sju procent i skatt och pensionsavgift för denna inkomstsumma. Därefter stiger skatten stegvis ju högre årsinkomst man kommer upp i.

Deltidsarbetande kommer att få relativt sett mer pengar kvar i plånboken på varje extra arbetad timme. Ju närmare heltidsarbete man kommer ju mindre blir den relativa ökningen, men totalt sett blir det ett skatteavdrag för alla förvärvsarbetare. Av de deltidssarbetande är cirka 75 procent kvinnor och 25 procent män (SCB, 2006). I vårbudgeten konstaterar också finansdepartementet att kvinnor är den största gruppen deltidssarbetande och de drar slutsatsen att det nya systemet kommer att gynna framförallt kvinnor.

År 2006 arbetade 36 procent av det totala antalet sysselsatta kvinnor deltid. Deltid innebär upp till 34 timmar per vecka. Majoriteten av de deltidssarbetande, 85 procent, arbetar mellan 20-34 timmar/vecka. En stor del av deltidssarbetet är ofrivilligt. En anledning till ofrivillighet är att arbetsgivaren planerar arbetstiden mer effektivt, deltidssarbetet ligger då i strukturen hos arbetsgivaren (vissa arbetsgivare har behov av stor flexibilitet hos de anställda och erbjuder endast timanställning och deltid). Man

kan anta att i det läget skaffa sig ett ytterligare arbete kommer att innebära stress beroende på att fler arbeten måste samordnas. En stor del kvinnor som arbetar deltid gör det för att hinna med att ta hand om hem, familj och andra närstående släktingar.

Att skapa ekonomiska drivkrafter för deltidsarbetande att öka sitt förvärvsarbete är positivt, Sverige är i stort behov av fler arbetade timmar för att finansiera välfärden framöver. Men vi saknar från regeringens sida en fördjupad målgruppsanalys för denna arbetsmarknadspolitiska åtgärd.

En åtgärd som regeringen har valt för att avlasta kvinnor i hemmet är att subventionera viss hjälp med hushållsnära tjänster. I den allmänna debatten utgör detta en ideologisk fråga, men onekligen flyttar det över ett antal arbetade timmar från den obetalda (och svarta) sektorn till betalda timmar, som kommer att räknas in i Sveriges BNP.

Ur jämställdhets- och genusperspektiv ser vi ett stort problem med att man avstår från att stimulera män att ta ett större ansvar för dessa sysslor. De skattesubventionerade hushållsnära tjänsterna löser kanske tillfälligt problemet med den höga arbetsbelastningen för välavlönade kvinnor (en månadslön på minst 25 000 kr), men det ger ingen långsiktig attityd och värderingsförändring.

Vi ser också att den äldre befolkningen ökar i omfattning, och närstående, främst kvinnor, bidrar med mycket obetalt omsorgsarbete för sina nära och kära äldre. Genom att inte stimulera män att ta ett generellt större ansvar för omsorg om närstående riskerar kvinnors obetalade arbetsbelastning att bestå eller till och med öka. För att regeringen ska lyckas med sina intentioner om ett ökat antal förvärvsarbetade timmar borde åtgärder sättas in även med några av de faktorer som begränsar kvinnor att öka sitt arbetskraftsdeltagande, exempelvis strukturer hos arbetsgivarna och det könsuppdelade obetalade arbetet.

Genom att kvinnor genomgående utför en större del av det obetalda arbetet och bäddar för män att förvärvsarbeta, kommer kvinnor att ha en lägre livsinkomst, lägre ersättning i socialförsäkringssystemet generellt och en lägre pension.

Andra effekter av jobbskatteavdraget

”Jobbskatteavdraget” ger en relativt högre spenderbar inkomst till löntagare i förhållande till dem som har sin inkomst ifrån transfereringar. Transfereringar gäller alltså ersättningar och bidrag som pension, studiemedel, ersättningar till funktionshindrade, socialbidrag och arbetslöshetsersättning.

En sänkt skatt enbart för löntagare ger således en relativ inkomstförändring som sänker bidragsmottagares ekonomiska standard i förhållande till löntagares standard. Detta drabbar således inte bara de grupper som regeringen vill minimera, som a-kassemottagare och socialbidragsmottagare, utan även studenter och pensionärer. Man kan anse att studenter borde ges utrymme att fokusera på att göra klart sina studier i tid utan att behöva oroa sig för sin försörjning. Pensionärer borde inte

drabbas av relativa inkomstsänkningar då de redan har gjort rätt för sig under sina liv. Den grupp pensionärer som redan har lägst ekonomisk standard drabbas givetvis hårdast och dessa är gruppen kvinnor över 70 år, som generellt inte förvärvat så mycket under sina liv utan investerat tid i barnuppfostran och möjliggjort för makens förvärvsarbete i större utsträckning.

En skattesänkning för en stor samhällsgrupp kan i förlängningen leda till högre inflation genom den ökade köpkraften hos en viss del av befolkningen. Detta skulle då minska studenters och pensionärers köpkraft så att de får en reell sänkning av sina inkomster.

Arbetslöshetsförsäkringssystemet

Hur påverkas kvinnor och män i det nya arbetslöshetsförsäkringssystemet?

Här tar vi upp kvalificeringskraven för a-kassan och sänkt ersättningsnivå som drivkraft. Observera att vi exempelvis inte tar upp effekter av avgiftshöjningarna.

Nya kvalificeringskrav för arbetslöshetsförsäkringen

Krav 1:

Från den 1 januari 2007 gäller att: för att uppfylla arbetsvillkoret måste den sökande ha arbetat minst sex månader och 480 timmar under den senaste tolv månadersperioden. Varje enskild månad måste innehålla minst åttio timmars arbete (alliansregeringen har ökat kravet från 70 till 80 timmar per månad). Enligt det alternativa arbetsvillkoret ska arbete ha utförts minst 480 timmar under sex sammanhängande månader, men varje månad kan innehålla minst 50 timmars arbete (tidigare krävdes sammanlagt 450 timmar och minst 45 timmars arbete per månad).

Här presenteras statistik över dem som ligger på gränsen för att kvalificera sig till a-kassan, det vill säga de som i genomsnitt arbetar mindre än 20 timmar per vecka.

Andel deltidsarbetande i arbetskraften, 16-64 år, veckoarbetstid 1-19 timmar (2005)

	Kvinnor	Män	Totalt
2005	5 %	2,3 %	3,6 %

Källa: SCB, 2005

Enligt ovanstående siffror från SCB för 2005 är det tydligt att kvinnor till större delen utgör gruppen arbetare som arbetar mindre per vecka (ca 67 %) än det som krävs för att kvalificera sig för a-kassa. Skiftarbete och nattarbete utgör ofta en anledning till deltidsarbete för kvinnor. Den obekväma arbetstiden leder dock till att inkomsterna är relativt höga i förhållande till arbetstiden.

Ersättningen baseras från årsskiftet på de tolv senaste månadernas inkomster (tidigare beräknades ersättning på de sex bästa månaderna). Detta innebär att sjukskrivningar, föräldraledighet och vård av sjukt barn, som tagits ut inom hela det senaste året bakåt i tiden kommer att påverka arbetslöshetsersättningens nivå negativt. Kvinnor är mer sjukskrivna (60 % av "ohälsan"), tar ut större andel föräldraledighet (80 %) och

vårdar i större utsträckning sjuka barn (67 %) än män. Därtill är kvinnor i större utsträckning ensamstående med barn. Deltidsarbetande kvinnor riskerar att få en avsevärt lägre arbetslöshetsersättning vid arbetslöshet än de förväntade 80 procenten av lönen de första tvåhundra dagarna.

Krav 2:

Från och med den 1 juli 2007 ställs krav på den arbetssökande att från första dagen som arbetslös söka jobb på annan ort.

Forskning visar att kvinnor i genomsnitt gör kortare resor än män per dag, i genomsnitt reser kvinnor 75 procent av den distans som män reser (41 km mot 55 km). Kvinnor byter oftare transportmedel, vilket både kan tyda på att kvinnor åker mer kollektivtrafik och att kollektivtrafiken är sämre anpassad efter kvinnors behov. Kvinnor gör också fler resor för service och inköpsärenden medan män reser mer i tjänsten (SIKA 2006:32). I undersökningen hade 85 procent av männen tillgång till bil medan 70 procent av kvinnorna hade det.

Kvinnor verkar således i genomsnitt söka arbeta närmare hemmet, eftersom kvinnor fortfarande generellt har större ansvar för barn och hushåll men även mindre tillgång till bil. Detta kan medföra att kvinnor inte kan ta jobb lika långt ifrån hemmet som män på grund av ansvar för hushåll och ansvar för barn.

Kvinnor arbetar också i större utsträckning deltid jämfört med män och det är större sannolikhet att kvinnan har familjens lägre årsinkomst. Detta medför att mannen blir familjens huvudförsörjare. Att mannen är huvudförsörjare gör att familjens benägenhet att flytta till en ort där paret kan få arbete blir beroende av var mannen får arbete, mannen har så att säga en starkare ekonomisk förhandlingsstyrka.

Genom skillnad i förhandlingsstyrka finns det stora risker att kvinnor generellt kommer att drabbas hårdare av de skärpta a-kassereglerna än män. I ett sådant scenario kan kvinnan tänkas avstå från att ta arbete på annan ort, och blir därmed avstängd från ersättning. I ett annat scenario där kvinnan tar arbete på annan ort riskerar familjens vardagsliv att splittras upp genom till exempel veckopendling.

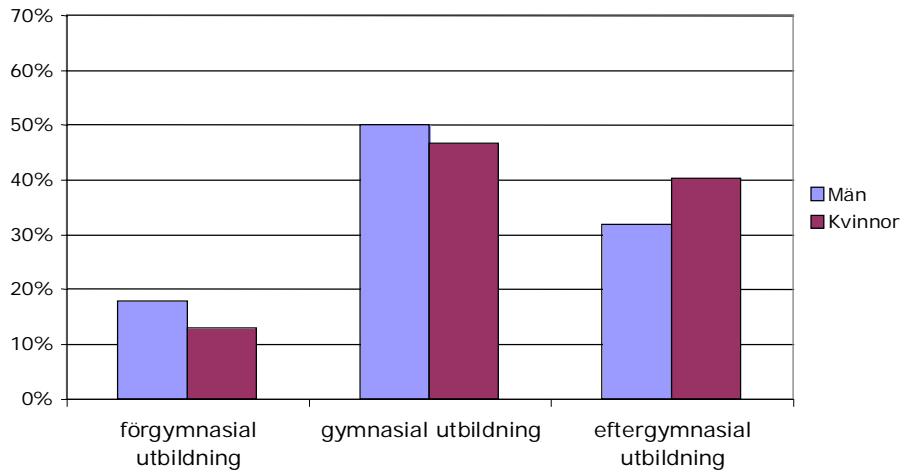
Vi vill se mer specifika målgruppsanalyser när det gäller gruppen arbetssökande.

Sänkt ersättningsnivå som drivkraft

Regeringen sänker ersättningsnivån på a-kassan för att skapa arbete. Regeringen lutar sig emot ekonomisk forskning som visar på att a-kassans ersättningsnivå är kopplad till nivån på arbetslösheten på så sätt att sänkt ersättningsnivå sänker arbetslösheten.

Vi vill här poängtera att en sänkt ersättningsnivå av a-kassan inte automatiskt medför att fler arbeten skapas, men det medför däremot att arbetsutbudet ökar. Ett ökat arbetsutbud, det vill säga en ökad konkurrens om de befintliga arbetena kommer att driva ner lönerna för de lägst utbildade (enligt Lars Calmfors DN, 2005-09-07).

Utbildningsnivå på sysselsatta och arbetslösa,
kvinnor och män 16-64 år 2005/06

Ur genusperspektiv ifrågasätter vi skarpt antagandet om att lönerna enbart kommer att drivas ner för gruppen med lägst utbildning. För Sveriges del skulle detta innebära att män i större utsträckning utsätts för denna ökade konkurrens och neråtgående lönespiral då män utgör närmare 60 procent av arbetskraften med endast förgymnasial utbildning (av arbetskraften har 40 procent av kvinnorna och 32 procent av männen eftergymnasial utbildning). Vi ser samtidigt att den generella lönenivån är mer beroende av vilken typ av arbete man utför och inom vilken sektor arbetet utförs än av utbildningsnivån. Traditionellt manliga arbetsuppgifter och mansdominerade yrken värderas genomgående högre än traditionellt kvinnliga arbetsuppgifter och kvinnodominerade yrken (SCB, 2006).

Risken är att det inte bara är bland lågutbildade som löneutvecklingen tvingas nedåt av den förda politiken. På arbetsmarknaden i stort värderas mäns arbete högre än kvinnors arbete oavsett utbildningsnivå. En lågutbildad mans arbete värderas inte sällan högre än en mer utbildad kvinnas, således står könsmaktordningen över utbildningseffekten, och den negativa löneutvecklingen riskerar att få relativt starkare effekter i kvinnodominerade sektorer.

På lång sikt kommer förmodligen en effekt av de genomsnittligt lägre lönerna att medföra ett ökat antal arbeten, men det blir först då lönerna har sjunkit så pass att överskottet för arbetsgivaren ger utrymme för nyanställningar

Vidare skriver regeringen i vårens budgetproposition 2007 att arbetslöshetsförsäkringen ska vara en omställningsförsäkring och "(E)n hög ersättningsnivå för en kortare tid av arbetslöshet kan verka som ett smörjmedel för en ökad flexibilitet på arbetsmarknaden. Blir arbetslösheten långvarig kan dock en alltför hög ersättningsnivå leda till att omställningen fördröjs och därmed riskera att leda till ett mer varaktigt utanförskap." (proposition, 2006/07:100)

Om regeringen menar att en relativt hög nivå på arbetslöshetsersättningen under en kortare tid ger positiva effekter på arbetsmarknaden, varför sänker man då ersättningsnivån från den första arbetslösa dagen? Effekten av regeringens politik kan enligt deras egen analys bli en stelare arbetsmarknad som inte gynnar den dynamik och flexibilitet man eftersträvar.

Regeringen aviserar också ett antal positiva åtgärder som med större sannolikhet utifrån ekonomisk teori, stimulerar till att arbeten skapas som sänkta arbetsgivaravgifter och bättre matchning mellan arbetsökande och arbete. Vi vill se goda genusanalyser som grund för detta.

4. Politikområde Näringspolitik

Politikområdet näringspolitik föreslås i budgetproposition 2007 att omsätta 2,2 miljarder.

Anslag till Näringspolitik (miljoner kronor)

	Utfall 2005	Budget 2006	Prognos 2006	Förslag 2007	Beräknat 2008	Beräknat 2009
Näringspolitik	1 848	2 023	2 052	2 221	2 148	2 176

Näringspolitik omfattar generellt verksamhetsområdena:

- Entreprenörskap och företagande
- Innovation och förnyelse
- Konkurrens
- Regler, tillstånd och tillsyn
- Omvärldsanalys, utvärdering och statistik

Politikområdet innefattar; företagsutveckling, främjande av entreprenörskap, innovationsutveckling, regelförenkling, konkurrensfrämjande arbete, turistfrämjande samt immaterial- och associationsrättsliga frågor. Vidare ingår undersökning av och information om landets geologi och mineralhantering, tillstånd och tillsyn enligt minerallagen (1991:45) samt miljösäkring. Därutöver ingår bidrag till forskning och utveckling inom bl.a. metrologi samt bidrag till rymdverksamhet, med mera.

Inom politikområdet verkar myndigheterna Verket för näringslivsutveckling (Nutek) och Almi Företagspartner AB (Almi) och Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) samt ett flertal andra verk och aktörer.

De fem största delarna av budgeten för näringspolitik

	Anslag i miljoner kr	Procentuell fördelning
Nutek förvaltningskostnader + verksamhet	685,5	31 %
Rymdverksamhet + förvaltningskostnader	635,9	29 %
Geologiska undersökningar	186,8	8 %
Utvecklingsprogram för ökad konkurrenskraft	200	9 %
Turistfrämjande	111	5 %

Ovanstående tabell visar hur de fem största anslagen inom näringspolitiken är fördelade. Nutek tilldelas den största andelen om 31 procent, av dessa går 54 procent till verksamheten och 46 procent till förvaltningskostnaderna. Därefter tilldelas rymdverksamhet 29 procent av anslaget till näringspolitiken.

Vad gör regeringen för jämställdhet på området?

Alliansregeringen har för 2007 avsatt 100 miljoner för att främja kvinnors företagande genom rådgivningsverksamhet och för att öka forskningen och kunskaperna om kvinnors företagande. Idag drivs ca 25 procent av företagen i Sverige av kvinnor. Regeringens mål för satsningen är att 40 procent av alla nystartade företag ska startas av kvinnor.

Satsningen innebär främst att Nutek och Almi ger affärsrådgivning till kvinnor och bidrar till forskning om kvinnors företagande. Nutek har också lämnat ett förslag till regeringen på ett program för att främja kvinnors företagande. Förslaget innehåller insatser inom information och affärsutveckling, finansiering, attityder och forskning.

Av Almis samtliga rådgivningsinsatser år 2005 gick 28 procent till kvinnor och 72 procent till män. Under 2005 ökade Almi sin utlåning till kvinnor med sju procentenheter från 2004. Men det är fortfarande ”bara” 33 procent av det totala antalet beviljade lån som går till företag som ägs eller leds av kvinnor. Regeringen konstaterar också att även om andelen företag med kvinnlig ledning ökar, så står deras företag för en ganska liten del av hela lånestocken. Regeringen kommer fram till att en anledning kan vara att kvinnor lånar mindre summor och har sedan 2005 instiftat ett mini-lån, som regeringen i budgettexten konstaterar är efterfrågat, ”inte minst bland kvinnor”. Detta är något som vi verkar ha gemensamt med andra länder, mikro-lån riktade till kvinnor används framgångsrikt både i utvecklingsländer (Grameen bank) och i andra europeiska länder.

Andra satsningar som gjorts för att främja kvinnors företagande är att man inom det ”nationella programmet för entreprenörskap” har satsat för att göra fler flickor och kvinnor intresserade av företagsamhet.

Sammantaget låter detta som intressanta åtgärder för att skapa rättvisa möjligheter för kvinnor och män att starta och driva företag.

Fortfarande betraktas dock kvinnor som en avvikande grupp. Detta belyses kort i budgeten:

”Det är samtidigt angeläget att generella program för att främja entreprenörskap och företagande redan från början utformas för att nå och möta även kvinnliga företagares behov.” (s 33, höstbudget 2006/07:1) Ur feministisk synvinkel är det problematiskt att särskilja gruppen kvinnor om man vill nå varaktiga förändringar.

Sociala villkor för företagare

I höstbudgeten skriver regeringen att de sociala villkoren för företagare är problematiska. Man framhåller att speciellt unga och kvinnor verkar se sin egen, och i förlängningen familjens trygghet som tungt vägande, när de överväger att överge en säker anställning för att ge sig in i ett ovisst eget företagande.

Regeringen vill utforma ett trygghetssystem som ”inte hindrar människor från att förverkliga sina idéer”.

Det är av stor vikt och stort värde för samhället att utformningen av det nya systemet blir väl anpassat så att företagare inte missgynnas gentemot anställda vad gäller möjligheten att ta ut föräldrapenning. Därtill krävs det insatser för att få manliga egenföretagare att ta ut föräldrapenning.

Den feministiska ekonomen Hewlett som är verksam i Storbritannien menar att det finns fördelar för kvinnor som driver egna företag då de som företagare har större möjlighet att styra över sin tid och anpassa arbetet till familjens behov (2002). Av okända anledningar verkar inte detta förhållande gälla för den stora andel män i Sverige som är egenföretagare.

Regeringen satsar på kvinnors företagande inom vårdsektorn

Idag är 25 procent av företagarna kvinnor, och större delen (73 %) av kvinnorna driver enskilda firmor (SCB, 2006).

Regeringen skriver i vårens budget: ”Många av landets kvinnor är anställda och har stor kompetens inom vård och omsorg, sektorer som inte varit öppna för enskilt företagande under lång tid. Regeringen avser att under mandatperioden vidta de åtgärder som är nödvändiga för att öka mångfalden och konkurrensen inom vård, omsorg och utbildning.” (proposition 2006/07:100)

Våren 2007 överlämnades en statlig utredning tillsatt av den förra regeringsmajoriteten, *Vård med omsorg – möjligheter och hinder* (SOU 2007:37) till socialministern. Kommitténs uppdrag har varit att göra en kartläggning av omfattning, villkor och hinder för små privata företag, kooperativa företag och ideella organisationers företag att bedriva verksamhet inom den offentligt finansierade hälso- och sjukvården och äldreomsorgen.

Hinder som utredningen anser ger sämre möjligheter för mångfald av små företag inom vårdsektorn är konkurrensutsättningen och den dåliga möjligheten till kontinuitet vid offentlig upphandling, även kapitalförsörjning och svårighet att samverka vid fortbildning, ekonomi- och personaladministration men även svårigheter att hantera det nationella vårdregistret. Utredningen pekar här på problem i lagen om offentlig upphandling och socialministern har beslutat att den ska ses över.

Tendensen är att ett fåtal stora privata vårdaktörer är på väg att ta över vårdmarknaden i Sverige. Grundläggande nationalekonomiska teorier visar på att verksamheter tenderar att kunna pressa kostnader och effektivisera produktion och verksamhet vid större företagsstorlek, det vill säga stordriftsfördelar. En ytterligare förklaring till att ett mindre antal större vårdföretag riskerar att ta över vårdmarknaden är om det föreligger stora etableringskostnader. Då klarar enbart redan resursstarka företag att etablera sig.

Forskning om bland annat vårdföretag visar att de flesta nya företag har en lägre produktivitet än äldre och etablerade företag (Andersson, 2006). Forskarna drar därför slutsatsen att nyföretagande inte direkt bidrar till produktivitetstillväxten i ekonomin, istället är det tvärtom.

Forskarna varnar vidare för företagsstrukturen inom vissa tjänsteföretag, där hälso- och sjukvården nämns tillsammans med utbildnings- och företagstjänster (Andersson, 2006). Undersökningen visar att det finns ”ett negativt urval inom utbildnings- hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt inom företagstjänster, där de nya företagen är mindre produktiva än de som läggs ned. Tillika är det ett problem att de nya företag som är mest produktiva har en mindre chans att överleva än lågproduktiva äldre företag” (Andersson, 2006).

Utifrån dessa studier bör regeringen fundera över om kvinnors väg till makt inom hälso- och sjukvården enbart ska gå genom att stimulera dem att starta egna företag, då studierna visar på att stora etablerade företag har lättare att hävda sig på marknaden. Eller kan det vara så att man från politiskt håll måste arbeta hårdare med att få in kvinnor på ledande poster i befintliga företag?

Sammanfattningsvis blir det ett problem att enbart skilja ut kvinnor som en särskild grupp inom området näringspolitik och företagande. Ingenstans beskrivs hur regeringen tänker arbeta för att näringslivet som sådant ska förändras mot jämställda värderingar.

En mycket viktig sak att poängtera är att mäns företagande får enorma resurser genom statliga men även kommunala medel, exempelvis infrastruktur, gruvdrift och forskningsmedel. Men dessa medel står inte utmärkta som särskilda belopp i budgetpropositionen. Det är den ordinarie statliga verksamheten som kontinuerligt stöttar mäns företagande ekonomiskt.

5. Politikområde Hälso- och sjukvårdspolitik

Regeringens mål för hälso- och sjukvårdspolitiken är att vården skall vara kunskapsbaserad, säker, patientfokuserad, effektiv, jämlik och tillhandahållas inom rimlig tid (i begreppet jämlik innefattas jämställdhet).

Regeringens mål är således att vårdens kvalitet och tillgänglighet skall förbättras. Man vill öka kunskapsnivån och stärka kompetensutveckling inom hälso- och sjukvården vad gäller patientsäkerhet, kvalitet och effektivitet. Man strävar efter en mer uttalad helhetssyn på patienternas behov. Utökade resurser måste läggas för att komma till rätta med vårdköerna.

Regeringen kommer därför att göra en satsning för att utveckla öppnare jämförelser av hälso- och sjukvårdens prestationer och kvalitet.

Politikområdet Hälso- och sjukvårdspolitik innefattar tandvårdsstödet, läkemedelsförmånerna, sjukvård i internationella förhållanden, bidrag till hälso- och sjukvården samt bidrag till psykiatrin. Vidare omfattar politikområdet myndigheterna Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN), Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU), Socialstyrelsen, Läkemedelsförmånsnämnden (LFN) och Läkemedelsverket samt det statligt ägda bolaget Apoteket AB.

Regeringen har ett övergripande ansvar för hälso- och sjukvården i Sverige. För 2007 beräknas statens utgifter för hälso- och sjukvård bli 26,5 miljarder kronor. Statens kostnader för hälso- och sjukvård uppgår därmed till drygt tio procent av de offentliga kostnaderna för sektorn. Men den största delen finansieras av kommuner och landsting. Dessa har också huvudansvar för planering och drift av hälso- och sjukvården.

Hälso- och sjukvårdens totala kostnader uppgick 2005 preliminärt till 222 miljarder kronor, inklusive moms. Detta belopp motsvarar 8,3 procent av BNP. När kommunernas hälso- och sjukvårdskostnader för äldre räknas in i detta belopp utgör det 9 procent av BNP. Vi granskar inte landstingens eller kommunernas budgetar för hälso- och sjukvård men kommer att referera till forskning och fakta från deras verksamheter för att tydliggöra sammanhangen.

Kostnadsfördelning

Patienternas kostnader för hälso- och sjukvård utgör 15 procent av de totala kostnaderna. Dessa kostnader utgörs av patientavgifter, läkemedel med mera. Av patientens kostnader utgör en dryg fjärdedel utgifter för läkemedel. De offentliga kostnaderna för att bedriva den offentliga hälso- och sjukvården reducerades med intäkter från patientavgifterna från 214 till 172,1 miljarder kronor 2004.

Redovisning av hälso- och sjukvårdens kostnader, 2004, miljarder kronor

Hushållens konsumtionsutgifter, hälso- och sjukvård	32,8	15 %
Offentliga konsumtionsutgifter, hälso- och sjukvård	172,1	80 %
Investeringar	9,4	5 %
Summa kostnader	214,3	100 %

Det finns mycket aggregerad statistik över sjukvårdskostnaderna i Sverige i budgetpropositionen men den är inte könsuppdelad. Vi efterlyser här könsperspektiv på dessa aspekter. Det finns idag könsuppdelad statistik tillgänglig för detta ändamål.

Hälso- och sjukvård som arbetsmarknad

I hälso- och sjukvårdssektorn arbetar 252 000 kvinnor och 53 000 män, kvinnor är 83 procent och män 17 procent. I sektorn för vård och omsorg arbetar 318 000 kvinnor och 57 000 män. Kvinnor är 85 procent och män är 15 procent (år 2005).

Vård- och omsorgspersonal (barnskötare, undersköterskor, sjukvårdsbiträden, personliga assistenter m.fl. (ej läkare)) utgör den största yrkessektor i Sverige. År 2004 arbetade det totalt 437 000 personer i sektorn, kvinnorna utgjorde 88 procent och männen 12 procent. Medellönen för vård- och omsorgspersonalen var 18 600 kronor för kvinnor och 18 700 kronor för män.

Undersköterskor och sjukvårdsbiträden är den yrkeskategori som är störst i Sverige. Cirka 94 procent av de anställda är kvinnor och ca sex procent är män. Den näst största yrkeskategorin är vårdbiträden och personliga assistenter m.fl. Av dessa är 85 procent kvinnor och 15 procent män. Av skötare och vårdare är 72 procent kvinnor och 28 procent män. Av sjuksköterskor är 90 procent kvinnor och tio procent män, kvinnornas medellön var 24 000 kr och mäns medellön var 24 500 kr (år 2004).

Några yrkeskategorier inom hälso- och sjukvården, antal och genomsnittliga löner (2004).

Yrkesgrupp	Antal		Könsfördelning		Medellön		Kv:s lön i % av mäns
	Kv	M	Kv	M	Kv	M	
Barnmorskor; sjuksköterskor med särskild kompetens	33 000	3 000	92	8	25 300	26 500	96
Sjuksköterskor	53 000	6 000	90	10	24 000	24 500	98
Vård och omsorgspersonal	383 000	54 000	88	12	18 600	18 700	100
Sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.	27 000	4 000	87	13	22 900	24 000	95

Källa: SCB, 2006.

Hälso- och sjukvården är en kvinnodominerad sektor med relativt låga löner i förhållande till utbildningsnivån. Lönespridningen i omsorgssektorn är förhållandevis låg, särskilt i offentlig sektor, och den är lägre för kvinnor jämfört med män. SCB rapporterar också att det inte förekommer löneskillnader för vård- och omsorgspersonal mellan offentlig och privat sektor. Satsningar på att privatisera vård och omsorg leder inte per automatik till att de kvinnodominerade yrkeskategoriernas löner stiger. Men för övriga yrkeskategorier ligger de offentliga lönerna i genomsnitt fyra till elva procent under lönerna i privat vård- och omsorgssektor (2005).

Kvalitetsutveckling och jämställdhet

Enligt OECD-rapporten från 2005 håller svensk hälso- och sjukvård hög kvalitet. Befolkningens hälsa är god i ett internationellt perspektiv. Men enligt EuroHealth Consumer Index 2005 är väntetiderna i svensk hälso- och sjukvård bland de längsta i Europa.

Regeringen hänvisar i budgettexten till flera utredningar som visar att det finns könsskillnader inom hälso- och sjukvården.

I budgetpropositionen framkommer att det finns en tydlig vilja att anlägga ett genus- och jämställdhetsperspektiv i arbetet med att förbättra hälso- och sjukvården. Man vill förstärka kunskapsbasen och det statistiska underlaget kring förekomsten av könsdiskriminering inom hälso- och sjukvård.

Socialstyrelsen har i uppgift att integrera könsspecifika aspekter vid utvecklingen av riktlinjer och föreskrifter samt vid utvärderingar och analyser av vårdens kvalitet.

Intentionerna är goda men mycket forskning och statistik fattas fortfarande.

Ett exempel på forskning som visar på könsdiskriminering inom hälso- och sjukvården är forskningsrapporten "Tvättsäcksprojektet – genuskillnader in på bara skinnet". Rapporten visar att män och kvinnor med samma typ av hudsjukdomar får olika behandling. Kvinnor får i högre grad recept utskrivna på olika hudpreparat som de får köpa ut på Apoteket för att behandla sig själva i hemmet. Män får i högre utsträckning behandling på klinik och hjälp med insmörjning och goda råd. Män får också nyare och dyrare mediciner. Kvinnor subventionerar på detta sätt den offentliga sjukvårdsbudgeten genom egenvård i hemmet (Osika, Evengård, Nyberg, Waernulf, 2005).

Patientsäkerhet Misslyckande-register

Regeringen betonar att kvalitén inom hälso- och sjukvården måste förbättras. Man hänvisar till misslyckanderegistren (Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN), Patientnämnderna, Patientförsäkringen och RiskDatabasen) för hälso- och sjukvården i höstbudgeten 2006/07 och talar om i vilken mån förändringar i dessa skett. I misslyckanderegistrena registreras allvarliga skador, sjukdomar och tillbud som inträffar i hälso- och sjukvård. Man tar inte upp de könsskillnader som finns i dessa

register. Men i Stockholms läns landstings rapport ”Jämställda klagomål” framgår att betydande skillnader mellan kvinnor och män finns. Kvinnor klagar och anmäler mer och de får också oftare rätt (Osika, 2006). Dessa kvalitetsindikationer tyder på att det finns jämställdhetsproblem inom hälso- och sjukvård.

Några områden inom hälso- och sjukvård – Tandvård

Tandvårdens totala kostnader är 20,4 miljarder kronor. Patienternas kostnader för tandvård har ökat kraftigt sedan 1974 och särskilt från mitten av 1990-talet. Ökningen beror både på höjda arvoden och på neddragningar i försäkringen.

Inom detta område finns en del könsuppdelad statistik med i budgeten (prop. 2006/07:1). Tandvården har minskat i omfattning bland yngre och ökat för äldre. Mest markant var minskningen för 20-29 åringarna. Enligt en enkätundersökning som Socialstyrelsen och Försäkringskassan lät genomföra under 2005 framgick att andelen män som inte besöker tandvården regelbundet var större än andelen kvinnor, 43 procent män jämfört med 33,5 procent kvinnor bland 20-29 åringar. Detta tyder på att unga kvinnor tar mer ansvar för sin tandhälsa jämfört med unga män. Var fjärde svarande uppgav att de hade tvingats avstå från tandläkarbesök av ekonomiska orsaker de senaste tolv månaderna. Den genomsnittliga kostnaden per person för nödvändig tandvård är större för män än för kvinnor. En förklaring till detta kan enligt Socialstyrelsen vara att män besöker tandvården något mer sällan än kvinnor, vilket kan medföra ett ackumulerat tandvårdsbehov. (prop. 2006/07:1)

Regeringen anser mot denna bakgrund att det är nödvändigt att reformera tandvårdsstödet. Målet är att tandhälsan skall förbättras för de grupper som är mest eftersatta ur tandhälsosynpunkt. Den största delen av resurstillskottet bör användas till att skapa ett rimligt högkostnadsskydd, samt skapa rimliga villkor för den förebyggande tandvården. Regeringen vill fördubbla anslagen till tandvårdsförmåner för 2008 genom att tillföra tre miljarder kronor. De föreslår i vårpropositionen även en tandvårdscheck som ska syfta till att befolkningen kontrollerar sina tänder mer regelbundet.

Psykiatri

Psykiatri är huvudsakligen landstingens ansvarsområde. Men regeringen har beslutat att ge ett bidrag på 500 miljoner per år till psykiatri för åren 2007, 2008 och 2009. Man vill exempelvis stärka barn- och ungdomspsykiatri.

Forskning visar att kvinnors och flickors psykiska hälsa försämrats kraftigt de senaste åren. Det finns tecken som tyder på att flickor har avsevärt längre vårdtider än pojkar när det gäller psykiska problem. Vi efterlyser ett tydligt jämställdhets- och genusperspektiv i regeringens satsning på psykiatri.

Satsning på Rikskvinnocentrum och kvinnojourer

Regeringen ger anslag till en rad olika områden som har med hälso- och sjukvård att göra. Man menar att man har minskat anslagen till dessa områden med 15 miljoner kronor per år för att finansiera satsningar på framför allt Rikskvinnocentrum och kvinnojourer. Kvinnojourerna är fristående från kommun och stat, då verksamheten bygger på ideella insatser. Detta innebär bland annat att de inte lyder under offentlighetsprincipen med krav på diarieföring och journalhantering. Kvinnojourernas roll och arbete utreds för närvarande i samband med utarbetandet av den Nationella handlingsplanen för mäns våld mot kvinnor.

Anmärkningsvärt är att vård och omhändertagande av våldsutsatta kvinnor i Sverige idag främst vilar på frivilliga krafter (Kvinnojourerna) och inte är inbyggt i samhällssystemet.

Avknoppning av företag

Regeringen anser att fler alternativa aktörer inom hälso- och sjukvården skulle bidra till en utveckling av vårdkvaliteten och effektiviteten. För att främja detta kommer regeringen att göra en satsning för att stödja vårdpersonal som vill ta över driften av landstingsdriven verksamhet. 40 miljoner kronor avsätts till det så kallade avknoppningsstödet.

Mer än varannan kvinna är anställd i den offentliga sektorn. Regeringen vill genom att öka utrymmet för enskilda initiativ och eget företagande inom välfärdsområdet ge fler kvinnor möjlighet att starta företag och chans att bidra till nya arbetsformer som kan leda till bättre kvalitet, både för patienter och anställda. Regeringen drar slutsatsen att det kommer att leda till ökad trivsel och lägre sjukskrivningstal bland kvinnor inom hälso- och sjukvårdssektorn. Med fler arbetsgivare att välja på läggs grunden för bättre arbetsvillkor och bättre löneutveckling i sektorn.

För vidare analys av hur regeringen tänker stödja kvinnors företagande, se avsnittet Näringspolitik.

Minska sjukfrånvaron till hälften

Socialstyrelsen har deltagit i den förra regeringens satsning på att frånvaron från arbetslivet på grund av sjukskrivning skall halveras fram till 2008. Nuvarande regering har förändrat sjukförsäkringen så att det ska vara mindre lönsamt att vara sjuk, dvs. drivkrafterna för att gå från sjukskrivning till arbete har ökat. Denna reform antas drabba kvinnor mer än män då kvinnor är mer sjukskrivna än män. En viktig fråga är varför kvinnor är mer sjukskrivna än män.

Kvinnor lönearbetar i högre grad än i andra länder samtidigt som kvinnor fortfarande har huvudansvar för hem och barn – det så kallade dubbelarbetet. Dessutom tar de en större del av ansvaret för vården av äldre släktingar. Cirka hälften av all vård och omsorg om äldre sköts obetalt av anhöriga, främst kvinnor. Kvinnor pressas också att leva upp till samhällets kvinnokroppsideal, även det en obetald ”arbetsinsats”. En

stor del svenska kvinnor återfinns i branscher med låga löner, stress, dåliga arbetsvillkor, lite inflytande och kontroll (delvis ett kvarhängande resultat av neddragningen inom offentlig sektor i början av 1990-talet). Ovanstående kan vara en delförklaring till kvinnors högre sjuklighet.

Det finns också pågående forskning som pekar på att kvinnor blir sjukskrivna under längre tid än män på grund av att kvinnor även som sjukskrivna utför det obetalda arbetet med hem och familj. På grund av denna fortsatta arbetsbörda tillfrisknar de inte så snabbt. Sjukskrivna män blir omhändertagna och vilar upp sig och kan därför tillfriskna snabbare.

Regeringens förslag om att införa en ytterligare karensdag bör analyseras noga ur köns- och genusperspektiv och även effekterna på kort respektive lång sikt.

6. Politikområde Äldrepolitik

Äldrepolitiken syftar till att ge äldre personer förutsättningar att leva ett självständigt liv med god livskvalitet.

Idag är knappt 1,6 miljoner eller drygt 17 procent av befolkningen 65 år eller äldre. År 2020 beräknas antalet personer som är 65 år och äldre överstiga två miljoner. Förändringar i behovet av vård och omsorg om äldre är starkt kopplat till förändringar av antal personer som är över 80 år. Antalet personer som idag är 80 år och äldre är 489 000 och kommer 2020 att öka till 525 000 personer. Vi står därför inför stora utmaningar när det gäller vården av äldre.

Kommunernas totala kostnader för de äldres vård och omsorg och landstingens kostnader för hälso- och sjukvård för äldre uppgår tillsammans till ca 160 miljarder kronor.

I regeringens höstbudget 2006/07 redovisas många allvarliga problem relaterade till äldre människors livssituation i Sverige idag. För att komma tillrätta med dessa ökar regeringen anslaget till politikområdet med drygt 1,9 miljarder kronor för 2007. Anslaget uppgår då totalt till 2,1 miljarder kronor. Man planerar även att öka anslagen de närmaste åren.

De samlade medlen skall bland annat användas för att:

- stimulera byggandet av fler bostäder för äldre
- öka läkarmedverkan i vården av de mest sjuka
- genomföra fler läkemedelsgenomgångar
- utveckla demensvården
- förbättra det sociala innehållet i äldreomsorgen
- förebygga ohälsa och olyckor

Statistik

För att öka kunskapen om äldrevården och de äldres livssituation finns det sedan 2006 möjlighet att samla in individbaserad statistik inom äldre- och handikappomsorgen istället för som tidigare endast mängdbaserad statistik. Socialstyrelsen redovisar regelmässigt i sina rapporter efter kön när sådana uppgifter är tillgängliga och relevanta. Det finns därför idag förutsättningar för att göra djupgående genusanalyser när det gäller äldre- och handikappomsorgen, vilket vi föresätter kommer att utnyttjas.

Äldre kvinnors låga ekonomiska standard

Kvinnor som är pensionärer idag har i stor utsträckning arbetat deltid. De har i hög grad arbetat obetalt med hushållsarbete, vård av barn och andra släktingar och markservice till män. Detta har lett till att kvinnliga pensionärer generellt har mycket lägre pensioner än manliga pensionärer som haft högre löner och förvärvsarbetat på heltid.

De största inkomstskillnaderna återfinns för pensionärer över 70 år. Där utgör kvinnornas genomsnittliga individuella disponibla inkomst endast 55 procent av männens.

Ett annat mönster är att kvinnor som levt som ensamstående har högre pensioner än sammanboende kvinnor medan sammanboende män har väsentligt högre genomsnittlig pension än ensamstående män.

När kvinnor och män blir äldre vårdar kvinnor i högre utsträckning sina äldre och skröpligare män än det omvända förhållandet. När männen sedan faller ifrån, tar de sina högre pensioner med sig i graven, och kvinnans ekonomiska standard faller. När kvinnan själv är skröpligare och i behov av vård finns ingen partner till hands som kan ta vård om henne. Därför ger kombinationen av att kvinnor lever längre och att de i regel sammanbor med äldre män att de sammanboende kvinnorna har en sårbar ställning. Deras ekonomiska standard beror på att de kan dela inkomster och utgifter i hushållet, men när de blir ensamstående är deras disponibla inkomst och därmed deras ekonomiska standard mycket låg. De ensamstående kvinnorna är dubbelt så många som de ensamstående männen.

Vad vi har sett finns det inget i regeringens budgetproposition som tyder på att regeringen vill åtgärda de äldre kvinnornas låga ekonomiska standard. Kvinnor i denna generation växte upp och gjorde sina ekonomiska val under andra ekonomiska villkor och regler än dagens. Dessa kvinnor var 34 år när sambeskattningen avskaffades (år 1971). Inom äktenskapet har det funnits en arbetsdelning där kvinnor tagit på sig en större andel obetalt arbete så att män kunnat förvärvsarbete mer, men det har inte funnits någon mekanism som kompenserat kvinnors pensioner för denna arbetsdelning utan kvinnor fick änkepension när mannen föll ifrån. Dessa kvinnor som idag är 70 år och äldre gjorde således sina ekonomiska val under andra förutsättningar, de kan inte retroaktivt anpassa sig efter nya incitament.

Forskarna Joakim Palme och Irene Wennemo har i en skrift utgiven av Socialdepartementet konstaterat att besparingen som skedde genom inkomstprövningen av änkepensionen under 1990-talet troligtvis var den reform som tydligast bröt mot den generella välfärdspolitiken:

"The introduction of income-testing of the widow's pension, universal as well as contributory, for persons below normal pension age, is likely to be the clearest break with the Swedish model of organizing social insurance."

Anhörigvårdare

När samhällets insatser för äldre inte räcker till är det framförallt kvinnliga släktingar (exempelvis döttrar och svärdöttrar) som rycker in och hjälper de gamla (både kvinnor och män).

Anhöriga tar idag ett allt större ansvar för de äldres behov av vård och omsorg. Man beräknar att anhöriga står för nära 70 procent av det totala stöd som ges till personer som är 75 år och äldre som bor i ordinärt boende. Med tanke på att andelen äldre i befolkningen blir allt högre kommer pressen på anhörigas (obetalda) arbete att öka.

Sjunkande pensioner

Kvinnor har som nämnts ovan delvis mycket lägre pensioner jämfört med män. Framförallt gäller det kvinnor äldre än 70 år. I det nuvarande pensionssystemet är pensionerna till viss del, men inte fullt ut, indexerade med tillväxten i ekonomin. En effekt av detta är att skillnaden i inkomst mellan en pensionär och en genomsnittlig förvärvsaktiv ökar ju längre tid det gått sedan pensioneringen. Idag, med ökande livslängd och allt fler år som pensionär, ökar betydelsen av denna effekt. Det vill säga att ju äldre en pensionär blir desto mer sjunker dennes pension i relation till de förvärvsarbetandes inkomster. Detta drabbar särskilt kvinnor som generellt lever längre än män.

Det så kallade jobbskatteavdraget som ger förvärvsarbetande ett skatteavdrag leder för pensionärers del till att deras relativa inkomstnivå sjunker. Särskilt allvarligt är detta när det gäller de redan fattiga pensionärerna som till största delen är kvinnor över 70 år.

När det gäller äldrevården som arbetsmarknad hänvisas till avsnittet Politikområdet Hälso- och sjukvård i denna rapport och underrubriken Hälso- och sjukvård som arbetsmarknad. Där framgår att vård och omsorgspersonal i mycket hög grad utgörs av kvinnor och att deras löner är förhållandevis låga.

7. Politikområde Folkhälsa

Målet för politikområdet Folkhälsa är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Detta innebär bland annat att politikområdet ansvarar för insatser som syftar till att skapa goda förutsättningar för hälsofrämjande levnadsvanor i befolkningen.

De statliga insatserna på folkhälsoområdet är fördelade mellan departementen i Regeringskansliet. Statens folkhälsoinstitut, Smittskyddsinstitutet och Socialstyrelsen är myndigheter som har centrala uppgifter inom folkhälsoområdet. Institutet för psykosocial medicin bedriver och främjar forskning inom det psykosociala området. För att nå målet för politikområdet krävs ett sektorövergripande, långsiktigt och målinriktat arbete. Landsting och kommuner är särskilt viktiga målgrupper för kunskapspridandet om hur folkhälsan ska förbättras. Det huvudsakliga folkhälsoarbetet bedrivs på regional och lokal nivå av landsting, kommuner och frivilligorganisationer.

Inom politikområdet ger regeringen även bidrag till förebyggande insatser mot hiv/aids, bidrag till frivilligorganisationer och till alkohol- och narkotikapolitiska insatser samt till insatser för att minska tobaksbruket och överdrivet spelande. Man bidrar till främjandet av fysisk aktivitet, goda matvanor, sexuell och reproduktiv hälsa och smittskydd. En jämlik och god hälsa i befolkningen är viktig för hållbar tillväxt.

De totala kostnaderna för politikområdet Folkhälsa ligger på 892 miljoner kronor (2007).

Ökad livslängd

Förbättring i hälsa kan mätas bl.a. genom ökad medellivslängd och minskad risk för en förtidig död. Livslängden fortsätter att öka i Sverige. År 2005 kunde en nyfödd pojke förväntas leva 78,4 år och en nyfödd flicka 82,8 år. Mellan 1970 och 2005 har den förväntade medellivslängden vid födelsen ökat med 5,7 år för kvinnor och 6,2 år för män. Män håller alltså sakta men säkert på att komma ikapp kvinnor vad det gäller medellivslängd.

Förklaringen till den ökade livslängden beror på minskad dödlighet/sjukdom i hjärta och kärl vilket främst beror på förändrade levnadsvanor som minskad rökning och förbättrade kostvanor. Det finns forskning som visar att när män tar ut föräldrapenning och tillbringar tid med sina barn förbättras deras hälsa och livslängd. Kvinnor som både gör karriär och har ansvar för hem och barn har sämre hälsoutveckling än de kvinnor som delar ansvaret för det obetalda arbetet med sin partner. Även de kvinnor som inte satsar på karriär utan lever enligt en traditionell könsuppdelad arbetsfördelning har bättre hälsoutveckling än karriärkvinnor som inte lever jämställt (Månsdotter, 2006).

Sämre psykologisk hälsa, framförallt hos flickor och kvinnor

Tecken på en sämre hälsoutveckling gäller värk och självrapporterad psykologisk ohälsa. Psykologisk ohälsa i form av oro, ångslan och ångest har sedan början av 1990-talet ökat i befolkningen. År 2005 uppgav 24 procent av kvinnorna och 13 procent av männen att de upplevde psykisk ohälsa. Den största ökningen märks bland kvinnor mellan 16 och 34 år. När det gäller skolbarn i åldern 15 år har flickors psykiska ohälsa ökat från 14 procent 1985 till 37 procent 2005. Pojkar med motsvarande besvär har ökat från 5 procent 1985 till 15 procent 2005. Nyligen genomförd forskning visar att barn som självrapporterar psykisk ohälsa även i högre grad har kärleförändringar, vilket gäller framförallt flickor. De uppmätta kärleförändringarna skulle man hos en vuxen individ tolka som begynnande tecken på åderförkalkning (Osika, 2007).

Den omfattande psykiska ohälsan hos ungdomar och framförallt hos flickor och yngre kvinnor är mycket oroande. Stora medel borde satsas på att hitta orsakerna till denna ohälsa och hur den kan förebyggas och avhjälpas. Regeringen har föreslagit att tillföra psykiatrin 500 miljoner kronor under tre års tid. Det är mycket viktigt att följa upp satsningarna på psykiatrin ur ett köns- och ungdomsperspektiv.

Arbetslöshet och ohälsa

Regeringen framhåller i budgetpropositionen 2006/07 även sambandet mellan sysselsättning och hälsa. Arbetslöshet är en riskfaktor när det gäller ohälsa. Men även det omvända gäller. Personer som lider av ohälsa blir lättare arbetslösa.

Folkhälsopolitikens områden

Alkohol

Alkoholkonsumtionen har ökat bland såväl kvinnor som män. Men män dricker mer alkohol än kvinnor. Åtta procent av kvinnor i åldrarna 20–84 år redovisade en hög alkoholkonsumtion. Närapå dubbelt så många män, 15 procent, låg på en hög alkoholkonsumtionsnivå åren 2004-05. År 2003 omkom 423 av kvinnor (21 %) och ca 1580 män (79 %) av alkoholrelaterade orsaker. En fjärdedel av alla dödsfall kan relateras till alkohol. Pojkars alkohol konsumtion är större än flickors, men en tydlig trend är att flickors alkoholkonsumtion mer och mer börjar likna pojkars.

Tobak

Andelen dagligrökare minskar bland både kvinnor och män. Men minskningen har varit större hos män än hos kvinnor. Bland kvinnor röker 18 procent och bland män röker 16 procent. Andelen rökare är störst i gruppen 45-64 år.

Droger

Det är bara något fler pojkar än flickor som uppger att de provat droger i årskurs 9 (9-10 procent). År 1997 uppgav 2,8 procent i åldrarna 16-29 år (män: 4,4 %, kvinnor: 1,4 %) att de använt narkotika under senaste 12 månaderna, år 2002 var andelen 4,6 procent (män: 6,1 %; kvinnor: 2,9 %).

Hiv/aids

Sedan 1985 har 5 065 män och 2 034 kvinnor smittats med hiv-infektion i Sverige. Mellan 2004 och 2005 har antalet smittade fall bland män gått ned medan den legat på ungefär samma nivå för kvinnor. 2005 Smittades ungefär 400 män och 155 kvinnor.

Riskabelt spelberoende

Enligt statens folkhälsoinstitut har ca 5 procent av männen och 2 procent av kvinnorna riskabla spelvanor.

Fysisk aktivitet

Det finns även könsskillnader när det gäller fysisk aktivitet. Kvinnor utför oftare regelbunden fysiska aktivitet jämfört med män. Men av de som har en hög grad av fysisk aktivitet är något fler män.

Övervikt/fetma

2005 var 52 procent av män och 37 procent av kvinnor i Sverige överviktiga eller feta (SCB).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att på flertalet områden där man inom Politikområdet Folkhälsa bedriver folkhälsoarbete gällande fysisk hälsa utgör män en större problemgrupp jämfört med kvinnor. Detta kan tolkas som att kvinnor tar ett större ansvar för sin fysiska hälsa.

Den stora psykiska ohälsan hos unga kvinnor och kvinnor är mycket allvarlig. Vad tänker regeringen göra åt denna stora ohälsa? Satsningen på psykiatrin (500 miljoner kr) bör komma dessa kvinnor till del.

4. FALLSTUDIER

Här följer två fallstudier över offentliga investeringar och ekonomisk standard.

Offentliga investeringar

De offentliga investeringarna uppgick 2004 till 72 miljarder kronor. De är den tredje största offentliga utgiftsposten efter de offentliga konsumtionsutgifterna som 2004 uppgick till 706 miljarder kronor och transfereringarna som 2004 uppgick till 619 miljarder kronor.

De offentliga investeringarna går till offentligt finansierade byggnader och anläggningar. Byggsektorn är starkt mansdominerad, och särskilt stor är mansdominansen i chefspositioner och bland byggnads- och anläggningsarbetare samt bland byggnadshantverkare enligt tabellen nedan.

Andelen kvinnor och män i byggbranschen år 2002

	Kvinnor %	Män %
Högre chefer	3	97
Ingenjörer, tekniker	17	83
Civilingenjörer, arkitekter	20	80
Byggnadshantverkare	5	95
Byggnads- och anläggningsarbetare	1	99

Källa: SCB

Samtidigt som mansdominansen i byggbranschen är stor ligger även lönerna högre för männen i jämförelse med de för kvinnorna i branschen.

Antal personer och medellöner, kvinnor och män, 2002

	Kvinnor	Män	Kvinnor, lön	Män, Lön	Kv:s lön i % av männens
Ingenjörer, tekniker			22 600	25 500	89
Byggnads- och anläggningsarbetare	1000	75 000	18 200	21 700	84
Byggnadshantverkare	4000	77 000	16 500	19 800	83

Källa: SCB

Av de 72 miljarder kronor som 2004 satsades på offentliga investeringar gick en absolut huvuddel till mansdominerade verksamheter och mäns inkomster. Om man jämför arbetarlönerna för byggnads- och anläggningsarbetare samma år (2002) i den mansdominerade byggsektorn med lönerna i den kvinnodominerade offentliga sektorn, till exempel löner för vård- och omsorgspersonal (sektorerna har likartad utbildningsnivå) ligger männens löner i byggsektorn 4 400 kronor högre per månad än kvinnors löner (observera att lönerna i båda sektorerna har ökat sedan denna

mätning). Faktorer som ålder och erfarenhet påverkar inte nämnvärt lönenivåerna i denna jämförelse.

En konklusion av löneskillnaderna mellan de båda sektorerna är att om man värderar de utförda arbetsinsatserna lika så har kvinnorna antingen för låga löner i offentlig sektor och subventionerar då skattebetalarna med sin arbetsinsats. Alternativt är lönerna för höga i byggsektorn – och då innebär det att för stora skattemedel läggs på dessa löner.

Ekonomisk standard

Här tittar vi på begreppen ekonomisk standard, inkomstspridning och ekonomiskt marginaliserade samt feministisk kritik av dessa.

Individuell disponibel inkomst och ekonomisk standard

Individuell disponibel inkomst är ett mått på individens inkomster efter skatter och transfereringar. Vid beräkningen av individuell disponibel inkomst tas inte hänsyn till eventuell försörjningsbörda, det vill säga om fler än en person ska leva på inkomsten. Ekonomisk standard är en uppskattning av individens ekonomiska levnadsstandard. Måttet ekonomisk standard beräknas genom att summera ett hushålls inkomster och dela upp summan på antalet hushållsmedlemmar, där eventuella barn viktas efter ålder, alla familjemedlemmar antas således ha samma standard.

Under 2004 var lönesumman i Sverige 1019 miljarder kronor varav. Av denna summa erhöll kvinnor 40 procent och män 60 procent (ungefär samma fördelning som 1999). Detta betyder att kvinnor totalt tjänade 407,6 miljarder och män 611,4 miljarder. Män tjänar således 203,8 miljarder mer än kvinnor.

Efter att kvinnor och män betalat skatt och erhållit eventuella skattepliktiga ersättningar och familjestöd är resultatet individens disponibla inkomst. Den disponibla inkomsten är totalt 937,3 miljarder kronor varav 43 procent går till kvinnor och 56 procent går till män. Eftersom män på grund av sina högre arbetsinkomster betalar mer skatt och kvinnor erhåller mer skattepliktiga ersättningar och högre belopp familjestöd är den disponibla inkomsten mer jämnt fördelad mellan kvinnor och män än lön och företagsinkomster. Män erhåller dock fortfarande 120,7 miljarder mer.

Men skillnader i inkomster och disponibel inkomst skiljer sig mycket mellan könen beroende på hur hushållet ser ut. I familjer där mamman och pappan sammanbor och barnen är under 6 år är kvinnors inkomster 50 procent av männens. När det gäller disponibel inkomst är kvinnors inkomster 66 procent av männens. 48 procent av den vuxna befolkningen bor tillsammans med en partner.

Jämnast är fördelningen i gruppen ensamstående 45-64 år utan hemmavarande barn. Där utgör kvinnors inkomster 83 procent av mäns och deras disponibla inkomst är 93

procent av männens disponibla inkomst. När det gäller kvinnor och män i åldrarna 20 – 65 år har män som sammanbor de största ekonomiska resurserna och ensamstående kvinnor med barn de minsta (för vidare jämförelser se tabellen i Bilaga 1 *Hushållens lön och företagsinkomster, disponibla inkomster och ekonomiska standard Kvinnor och män 20-64 år, 2004* i denna rapport, se även Bilaga 4 i Budgetpropositionen 2006/07 *Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.*)

När det gäller ekonomisk standard visar det sig att sammanboende i åldern 45-64 år utan barn har högst genomsnittlig standard. Lägst ekonomisk standard har ensamstående kvinnor äldre än 75 år och näst lägst har ensamstående kvinnor med barn.

Ekonomisk standard 2007 samt förändring per år 1995 – 2007 för olika hushållstyper

Hushållstyp	Andel av befolkningen	Ekonomisk standard	Utveckl/år 1995-2007	Rangordning ekonomisk standard
Sammanboende 45-64	13,4	249 900	3,1	1
Sammanboende 20-44	6,6	224 700	3,0	2
Man ensam 45-64	3,7	194 100	2,5	3
Sammanboende med barn	18,5	188 900	3,2	4
Man ensam 20-44	6,4	185 300	3,3	5
Kvinna ensam 45-64	3,5	183 100	2,7	6
Barn	23,9	174 200	3,1	7
Sammanboende 65-74	5,8	173 600	2,4	8
Man ensam med barn	0,6	161 200	2,6	9
Kvinna ensam 20-44	3,8	149 500	2,1	10
Man ensam 65-74	1,2	143 200	1,5	11
Sammanboende 75+	3,7	142 000	2,0	12
Kvinna ensam 65-74	1,9	136 100	2,1	13
Man ensam 75+	1,1	134 100	2,2	14
Kvinna ensam med barn	2,4	133 300	1,8	15
Kvinna ensam 75+	3,6	118 400	1,5	16
Samtliga	100	182 100	2,9	

Barns andel av befolkningen är 23,9 procent och de lever enligt tabellen i genomsnitt på en ganska medelmåttig standard. Detta är något missvisande då barn till ensamstående lever på dennes ekonomiska standard det vill säga en lägre standard än barn till sammanboende som har en genomsnittligt högre standard.

Feministisk kritik av definitionen ekonomisk standard

Den ekonomiska standarden för sammanboende är mer jämn än de individuella inkomsterna och de disponibla inkomsterna för kvinnor och män. Inom hushållen sker en transferering av mäns inkomster till kvinnor och eventuella barn och av kvinnors mer omfattande obetalda arbete till män och eventuella barn. Även då man antar att personer inom samma hushåll lever under en likartad ekonomisk standard har forskning visat att den person som har högre ekonomisk inkomst har större

förhandlingsstyrka inom familjen. Detta kan leda till att de har större inflytande över familjens ekonomiska beslut och även att de kan tillskansa sig mer ekonomiska resurser för egen del. En likartad ekonomisk standard betyder således inte att kvinnor och män är ekonomiskt självständiga i samma grad. Vid skilsmässa riskerar kvinnan ett ekonomiskt fritt fall vad det gäller ekonomisk standard. Medvetenheten om denna effekt kan hindra kvinnor att fritt välja livssituation.

Inkomstspridning

Inkomstspridningen har ökat de senaste åren. Detta beror på att höginkomsttagarna har haft en snabbare inkomstökning än övriga och att löneinkomster i allmänhet ökat snabbare än transfereringar som till exempel pensioner.

När löntagare delas in i 10 lika stora grupper, deciler, sorterade efter stigande månadslön uppgick medellönen till 15 400 kronor inom den lägst betalda decilen. Medellönen inom den högst betalda tiondelen uppgick till 46 900 kronor. Kvinnor och män fördelas inte lika mellan grupperna. Andelen kvinnor sjunker med ökande lön. I den högsta tiondelen, eller decilen, utgör män 75 procent och kvinnor 25 procent. I den lägsta utgör kvinnor 62 procent och män 38 procent. Sedan 1999 har andelen kvinnor ökat i de högre decilerna, men utvecklingen har planat ut de senaste åren.

Andelen individer med låg ekonomisk standard, räknat som de med en inkomst mindre än 60 procent av medianinkomsten har ökat sedan 1995. Detta gäller i synnerhet grupper med hög andel transfereringsinkomster, till exempel pensionärer och ensamstående mödrar.

För 2006 och 2007 förutses en viss ökning av inkomstspridningen, delvis som ett resultat av genomförda och planerade regeländringar. Detta kommer ytterligare att drabba pensionärer och ensamstående med barn, framförallt kvinnor i båda grupperna, vars relativa inkomster kommer att sjunka.

Marginaliserade

Att ha låg inkomst under en kortare period är ett mindre problem än att leva varaktigt i utanförskap med låg inkomst och begränsade möjligheter att påverka sin ekonomiska situation. Ett mått som tar hänsyn till situationen under en längre tidsperiod är begreppet *ekonomiskt marginaliserade* som anger den andel personer i åldern 20-65 år som får mer än halva sin disponibla inkomst från transfereringar och bidrag minst tre år i rad. Andelen ekonomiskt marginaliserade kvinnor beräknas till 11,4 procent och andelen män till 8,6 procent.

Regeringens politik fokuserar på att öka de ekonomiska drivkrafter som möter dem med framförallt låg ekonomisk standard. Man vill minska marginaleffekterna för att arbeta, det vill säga att det ska löna sig att arbeta och att arbeta mer. Vinsten av att öka sina arbetsinkomster ska inte vägas upp av exempelvis ökade bidrag.

Slutsats

Den sammanlagda bilden av inkomstfördelningen mellan kvinnor och män i Sverige visar att kvinnor har avsevärt lägre lön och företagsinkomster än män, se bilaga 1. Detta gäller framförallt småbarnsmammor som arbetar deltid i stor utsträckning.

Att kvinnor har avsevärt lägre inkomster än män beror på att majoriteten arbetar inom offentlig sektor och kvinnodominerade branscher där lönerna är lägre än snittlönerna i mansdominerade branscher. En annan anledning är att kvinnor, särskilt mammor arbetar deltid i stor utsträckning. En tredje anledning är att kvinnor inte blir chefer i samma omfattning som män. Och en fjärde beror på diskriminering. Det vill säga att även när kvinnor och män utför lika och likvärdigt arbete har kvinnor generellt lägre löner.

När man är gift eller sammanboende, vilket 48 procent av den vuxna befolkningen är, antar man att hushållsmedlemmarna delar samma ekonomiska standard. Eftersom kvinnor generellt och särskilt småbarnsmammor och äldre kvinnliga pensionärer har betydligt lägre disponibel inkomst än män är kvinnor mer beroende av sammanboendets ekonomiska fördelar.

Att vara beroende av sammanboendets ekonomiska fördelar är ett mycket osäkert och riskabelt ”kontrakt”, särskilt för kvinnor.

5. KRITIK AV NATIONALEKONOMIN

Bakgrund

Att vara kvinna i Sverige idag innebär generellt betydligt lägre inkomster och mindre ekonomisk självständighet jämfört med att vara man. Att skaffa barn medför i än högre grad ekonomisk ojämställdhet och minskad ekonomisk självständighet som innefattar ett stort ekonomiskt risktagande för kvinnor.

I budgetpropositionen för 2007 står ”barnafödandet påverkar befolkningsutvecklingen och är därmed av central betydelse för tillväxten i framtiden”. ”För att uppnå reproduktion i befolkningen krävs en fruktsamhet på 2,1 barn per kvinna”. ”För år 2006 beräknas fruktsamheten uppgå till 1,81”.

Enligt en ny doktorsavhandling av Jan Eggert, distriktsläkare och gynekolog på Karolinska Institutet, beror den allt högre medelåldern för förstföderskor i Sverige (29-30 år) främst på låg inkomst och arbetslöshet. Den höga medelåldern för förstföderskor leder till risk för barnlöshet och att man inte kan skaffa det antal barn man har tänkt sig (Eggert, 2007).

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (Ifau) visar i sin rapport ”Hur förändras kvinnors och mäns arbetssituation när de får barn” att första barnet påverkar kvinnors arbetsliv betydligt mer än mäns. Studien visar att pappor börjar jobba i högre utsträckning när de får barn, men i övrigt påverkas arbetslivet inte mycket för nyblivna pappor. Men många av de män som saknade arbete när de fick barn hade skaffat arbete två år senare. Männen pendlade ökade också något sedan de blivit pappor. Kvinnor som fick sitt första barn 1999 jobbade betydligt mindre två år senare än kvinnliga kollegor utan barn. De hade minskat sin arbetstid med 10 procent och deras lön låg 1700 kronor under snittet för kvinnor utan barn. Kvinnor med barn bytte jobb mer sällan och avancerade inte lika mycket. Slutsatsen är att föräldraskapet bromsar kvinnors karriärer. Uppgifterna är hämtade från SCB och studien täcker hela landet och omfattar personer i åldern 20-40 år.

Bilagan till budgetpropositionen 2006/07:1 *Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män* behandlade för 2005 hur föräldraskapet påverkar inkomster och pensionsunderlag för kvinnor och män. Sammanfattningsvis konstateras att föräldraskapet kostar kvinnor betydligt mer än män i ekonomiska termer. I ett typhushåll var inkomstförlusten 304 000 kronor för mamman och 10 000 kronor för pappan under en tioårsperiod. Kvinnors inkomstförlust beror delvis på större uttag av föräldraförsäkringen men framförallt på deltidsarbete. Inkomstförlusterna speglas sedan i kvinnors framtida pensioner.

I en nyligen publicerad artikel i *Feminist Economics* april 2007 med titeln ”Motherhood and Women’s Earnings in Anglo-American, Continental European, and Nordic Countries” visar Sigle-Rushton och Waldfogel hur kvinnors löneutveckling

påverkas när de skaffar barn jämfört med kvinnor som inte skaffar barn och motsvarande för män. Generellt kan man säga att inkomsterna för kvinnor som skaffar barn faller abrupt och aldrig återhämtar sig (gäller samtliga länder) (Sigle-Rushton, Waldfogel, 2007). I Sverige och Finland ser mönstret dock lite annorlunda ut. Där återhämtar sig kvinnors inkomster efter ca 15 år efter barnafödandet. Men för samtliga länder gäller att kvinnors inkomster inte kommer upp i nivå med mäns inkomster. Fortfarande 20 år efter barnafödandet ligger svenska kvinnors genomsnittliga inkomster ca 75 000 kronor lägre än mäns genomsnittliga inkomster.

Genusforskaren Yvonne Hirdman har rätt när hon säger att ”Barnafödande och omhändertagande straffas på ett strukturellt, ekonomiskt och karriärmässigt plan” (Hirdman 1998, 1990).

Forskning från Storbritannien visar dock att de flesta kvinnor både vill och mår bäst av att både yrkesarbeta och att bilda familj. Barn ger föräldrar ökad tillfredsställelse med livet och förvärsarbete ger mental tillfredsställelse, finansiella resurser, självförtroende och vänskapsrelationer. Förvärsarbetande mödrar uppvisar högre nivåer av tillfredsställelse och självförtroende och färre depressioner än de ickeförvärsarbetande. Detta gäller när en bra balans uppnås mellan förvärsarbete och föräldraskap. Upptar förvärsarbetet allt för mycket tid sjunker kvinnors tillfredsställelse med livet. I Anglosaxiska länder tvingas många högt utbildade kvinnor att välja bort barnafödande om de vill göra karriär (Hewlett, 2002).

När kvinnor skaffar barn ägnar de sig inte åt en dyr hobby utan tar på sig ett stort ansvar för inflödet av kompetenta, välutvecklade individer som i framtiden blir produktiva vuxna, höjer BNP och betalar skatt. Föräldrar genomför stora investeringar när de skaffar barn men erhåller också stora icke materiella värden. Den mer konkreta och påtagliga utdelningen går till nationen. Vi är därför alla aktieägare i det uppväxande släktets möjligheter att utvecklas till välutvecklade vuxna (Hewlett, 2002).

Här närmar sig Hewlett Ingrid Palmers resonemang (Palmér 1995, 1991). Palmér menar att kvinnor, genom att reproducera arbetskraften utan kostnadstäckning från den marknadsbaserade eller offentliga ekonomin tillhandahåller en positiv social externalitet (externalitet är något som skapas vid sidan av marknadstransaktionerna) och som resulterar i en delvis gratis kollektiv vara (befolkningen, arbetskraften) som kommer till nytta långt utöver den familj den föddes in i⁶.

⁶ Palmér menar att det reproduktiva arbetet med att föda och vårda barn men också omsorg om sjuka och gamla som sker obetalt i samhället kan ses som en form av skatt *in natura* som främst kvinnor erlägger. Genom att reproducera arbetskraften tillhandahåller kvinnor en positiv social externalitet och en delvis gratis kollektiv vara (befolkningen, arbetskraften). Den reproduktiva skatten leder till att kvinnors arbetskraftsutbud snedvrids, en snedvridning som fortplantar sig till andra faktormarknader och till ekonomin i sin helhet.

En teoribildning av män för män

Dagens ekonomiska tänkande har utvecklats av män och för män för hundratals år sedan. Redan Platon⁷ (427-347 f.Kr) skriver i sin dialog *Staten* om hur ett samhälle växer fram och hur det ekonomiska livet bör organiseras. Han tecknar en bild av att det behövs fyra eller fem kategorier av yrkesmän som byter varor och tjänster med varandra. Kvinnor eller kvinnors arbete och värdeskapande nämns inte.

Så har det fortsatt. Det ekonomiska tänkandets utveckling har under århundraden drivits av en lång räckta män. De få kvinnor som funnits har marginaliserats. Ett exempel är den engelska 1800-ekonomen Charlotte Perkins Gillman som menade att männen någon gång under historiens gång bestämde sig för att underkuva varsin kvinna för att slippa slåss med andra män varje gång de ville ha sex. Det har gjort att människan är den enda djurart där honan har gjorts beroende av en hanne för att få mat för dagen.

Ännu idag är nationalekonomin dominerad och huvudsakligen befolkad av män. Den ekonomiska teorin är djupt könspartisk och ensidig (Jane Humphries) vilket många feministiska ekonomer världen över idag arbetar för att förändra (se The Association for Feminist Economics).

Makroteori, dvs. synen på hur samhällsekonomin fungerar i stort har hittills uppfattats som könsneutral. Man menar att ekonomins funktionssätt och de aggregerade värdena och processerna som investeringar, produktion, konsumtion och arbetslöshet m.m. inte har med individer att göra och därför inte heller med kön.

Att makroekonomin är könsneutral utmanas bland annat i takt med att det föds färre och färre barn i många industrialiserade länder, som exempelvis länderna i Sydeuropa, de forna öststaterna och i Japan. Kvinnors alternativkostnader för barnafödande och barnuppfostran har blivit allt för höga. Dvs. det kostar för mycket att skaffa barn, både rent utgiftsmässigt men också i termer av utebliven inkomst och karriär. I anglosaxiska länder är högutbildade kvinnor ofta tvungna att välja bort barn om de vill satsa på karriären (Hewlett, 2002).

I Sverige har vi lyckats hålla befolkningstillväxten, dvs. barnafödandet på en jämförelsevis hög nivå. Detta har skett medelst den så kallade välfärdsstaten och familjepolitiken. Man har omfördelat resurser via transfereringar, bidrag och offentlig konsumtion. Alternativkostnaderna för kvinnor att skaffa barn är därav lägre i Sverige och andra nordiska länder, men allt jämt betydande.

Men även den *svenska modellen* skulle uppleva en befolkningsminskning för personer i åldrarna 20-65 år de närmaste årtiondena om det inte var för inflödet av invandrare, enligt SCB:s befolkningsprognos.

Även om vi i Sverige har minskat kvinnors alternativkostnader för att producera människor med hjälp av jämförelsevis höga skatter, stor offentlig sektor och

⁷Ordet ekonomi kommer från grekiskans "oikonomia", som ungefär betyder hushållning.

omfattande transfereringar har vi inte omdefinierat grundläggande makroekonomisk teori. Denna teori återspeglas dels i budgetpropositionen och i hur SCB beräknar bruttonationalprodukten och den lärs ut till alla nationalekonomer som läser sin grundutbildning på Sveriges universitet och ser ut som följer:

$$F(K,L)=Y=C+I+G+X$$

Denna modell visar att funktionen (F) av kapital (K) och arbetskraft (L) med den för tillfället tillgängliga kunskapsnivån och tekniken producerar samhällets (betalda) varor och tjänster, bruttonationalprodukten (Y). Bruttonationalprodukten (Y) fördelas sedan på efterfrågekomponenterna, privat konsumtion (C), investeringar (I), offentlig konsumtion (G) och nettot av export och import (X). Investeringar (I) i en period leder till ökat kapital (K) i nästa. Logiken säger oss att det även bör finnas en investeringssektor för bildandet av arbetskraften (L).

En sådan efterfrågekomponent finns inte med (utifrån genusperspektiv förklaras detta av att främst kvinnor står för denna investering, dvs. människoproduktionen).

Man skulle därför kunna börja med att föreslå följande förändring av modellen

$$F(K,L)=Y_B+Y_O=C+I_K+I_{NL}+G+X$$

Här har vi infört ett kompletterande mått för BNP nämligen Y_O som står för den obetalda produktionen i samhället; obetalt arbete, barnafödande mm. Det vedertagna måttet på BNP benämner vi Y_B för att påminna oss om att det är den betalda produktionen som räknas här. Att beräkna värdet av Y_O dvs. värdet av det obetalda arbetet ligger helt i linje med resultatet av FN:s kvinnopolitiska dokument *Platform for action* där Sverige år 1995 förband sig att beräkna och värdera det obetalda arbetet (som främst kvinnor utför) i så kallade sätelliträkenskaper. Den andra förändringen i modellen är att vi har lagt till en investeringssektor I_{NL} som innefattar investeringar i att producera människor, i människobildningen (som en parafra på kapitalbildningen). Denna nya investeringssektor tar över alla kostnader från privat konsumtion och offentlig konsumtion som har med människobildningen att göra (exempelvis, mat och boende, sjukvård och skola). Den innehåller även värdet av den obetalda tid som ägnas människobildningen. Denna förändring av modellen gör den mer logisk och konsistent. Investeringar i kapital (I_K) leder till kapital (K) i nästa period, liksom investeringar i människoproduktionen (I_{NL}) leder till befolkning (N) och arbetskraft (L) under påföljande perioder. Investeringar i befolkning och arbetskraft (I_{NL}) innehåller i denna modell den offentliga och privata konsumtionen som krävs för att nya människor ska bli till, utvecklas och växa upp. Den innehåller även värdet av den obetalda tid människor ägnar åt detta (framförallt kvinnor). Men den borde också innehålla värdet på den fysiska och psykiska påfrestning som graviditet, barnafödande, amning och spädbarnsvård förorsakar kvinnor. Inom hälsoekonomin har man utvecklat metodiska redskap för att mäta och värdera fysiska och psykiska påfrestningar, detta är metoder som man skulle kunna använda sig av för detta ändamål. Inom hälsoekonomin beräknar man värdet på människoliv något som används av bland andra Vägverket. Ett statistiskt människoliv är idag värt ca

17,5 miljoner kronor. Detta värde vägs mot olika behandlingars kostnader som kan rädda eller förlänga liv (hälsoekonomi) och när Vägverket överväger att bygga säkrare vägar vägs antalet dödsolyckor multiplicerat med 17,5 miljoner kronor plus kostnader av trafikskador mot kostnaden att bygga om vägen och göra den säkrare.

Det kostar att producera människor, framförallt för kvinnor, men människolivet har också ett oändligt värde.

Att omvärdera det ekonomiska tänkandet och tänka i nya banor för att göra ekonomisk teori mer logisk och inkluderande skulle göra att den på ett mer rättvisande sätt speglar både kvinnors och mäns verklighet, investeringar och produktion. Dessutom skulle det höja statusen på kvinnors värdeskapande. Detta kan i sig vara emancipatoriskt, dvs. befriande!

6. Sammanfattning

Sammantaget bedömer vi att det på många ställen i budgettexterna skrivs om jämställdhet och att det finns en medvetenhet om genussystemet i vissa analyser. Samtidigt finns det fortfarande en stor brist på tillgänglig könsuppdelad statistik, något som måste åtgärdas eftersom det är grundläggande för konsekvensanalyser jämställdhetsanalys.

Vi tycker också att det är viktigt att poängtera att det är en sak att beskriva att man ska beakta och integrera jämställdhetsperspektiv i sina analyser och det är en annan sak att satsa pengar för att uppnå dessa mål. Det är ytterligare en annan sak att välja rätt satsningar så att man i grunden förändra normer, värderingar och konventioner och utifrån jämställdhetsanalyser göra ett annorlunda val än vad man skulle ha gjort utan jämställdhetsanalys. I mycket saknas både resursstyrning och nytänkandet.

En intressant satsning som regeringen gör i vårens budget är att inrätta ett centralt placerat finanspolitiskt råd som ska övervaka finanspolitiken i Sverige. Vår mening är att ekonomer med genus- och jämställdhetskompetens är en självklar del i detta råd.

Rättsväsende, försvaret och offentliga investeringar

Inom rättsväsende, försvar och offentliga investeringar går stora resurser till mäns löner. Män är också i absolut majoritet i beslutande positioner vilket som grupp ger dem större makt och inflytande inom dessa områden.

Rättsväsendets anslag uppgår till 30,8 miljarder kronor. Det är ett politikområde som hanterar och korrigerar framförallt mäns problematiska beteende eftersom män står för 76 procent av brottsligheten i Sverige. Män begår också grövre brott vilket gör att deras kostnadsandel är högre. En preliminär beräkning av samhällets (det vill säga inte bara för rättsväsende) kostnader för mäns våld mot kvinnor ger cirka 37,5 miljarder kronor.

Försvarets anslag utgör 40,2 miljarder kronor. Försvarsområdet har traditionellt varit en skola för mäns normativa likriktning och homosocialitet (att män orienterar sig mot och stödjer andra män). Detta har gynnat mäns karriärer även inom den civila sektorn. En karriärbefrämjande struktur som kvinnor har varit uteslutna ifrån (idag är knappt tio procent av de värnpliktiga kvinnor).

De offentliga investeringarna uppgår till 72 miljarder (2004). Dessa investeringar finansieras av stat, landsting och kommuner vilka uppdrar åt byggsektorn att uppföra anläggningar och byggnader.

Lönerna inom de mansdominerade sektorerna är genomgående högre än motsvarande för positioner inom de kvinnodominerade sektorerna, som till exempel hälso- och sjukvård och vård och omsorg. Denna värdering visar att mäns arbete värderas högre än kvinnors arbete. Antingen kan man dra slutsatsen att kvinnors löner är för låga,

vilket kan tolkas som att kvinnor subventionerar skattebetalarna med sitt arbete. Alternativt är mäns löner för höga, vilket belastar skattebetalarna mer än nödvändigt.

Hälso- och sjukvård och Folkhälsa

Hälso- och sjukvården kostar totalt 222 miljarder kronor av offentliga medel och av dessa utgör cirka 26,5 miljarder kronor statliga utgifter. Utifrån den statistik som finns tillgänglig i budgeten kan vi inte avgöra hur dessa medel fördelas mellan kvinnor och män.

Kvalitetsindikationer (misslyckanderegistren, se avsnittet) tyder på att vården är sämre anpassad till kvinnor än till män. Forskning visar också på att det finns jämställdhetsproblem när det gäller bemötande och omhändertagande av kvinnliga och manliga patienter.

Inom hälso- och sjukvården och folkhälsa framkommer att kvinnor generellt tar något större ansvar för sin hälsa än män. Samtidigt är kvinnors och flickors psykiska ohälsa större än någonsin (och större än mäns) vilket kan tyda på kulturella och sociala faktorer i samhället.

Sektorn är en kvinnodominerad arbetsplats med lägre genomsnittslöner än i mansdominerade branscher och yrken. Män är i större utsträckning chefer vilket som grupp ger dem större makt och inflytande inom området.

Arbetsmarknad och näringsliv

Regeringens arbetsmarknadspolitik syftar till att öka arbetskraftsdeltagandet. Man genomför olika åtgärder för att höja drivkrafterna för betalt arbete.

Framförallt kvinnor som arbetar deltid har mycket att vinna på detta men regeringen adresserar inte två av grundproblemen till att så många kvinnor arbetar deltid. Nämligen de arbetsgivare som inte erbjuder heltidsarbete respektive att det inte finns några drivkrafter för män att ta ett större ansvar för hem och familj.

Med jobbskatteavdraget sänks inkomsten relativt för pensionärer (där kvinnliga pensionärer är gruppen med redan lägst inkomstnivå), ensamstående mammor och andra som har sina huvudinkomster från transfereringar.

Regeringen avsätter 100 miljoner till att stödja kvinnors företagande. Detta blir i sammanhanget bara en bråkdel av det totala stödet till näringslivet som kommuner, landsting och stat står för.

Ekonomisk standard

Kvinnor har lägre inkomster och är mindre ekonomiskt självständiga i jämförelse med män. Äldre kvinnliga pensionärer och ensamstående mödrar är de grupper som har lägst ekonomisk standard i Sverige i dag.

Pensionerade kvinnor gjorde sina val under andra ekonomiska villkor och regler. De missgynnas idag grovt av det rådande systemet. Detta problematiseras inte av regeringen.

Kritik mot ekonomisk teori

Barn är en förutsättning för framtida tillväxt, därför måste kostnader för barns tillkomst och uppväxt ses som en investering och medräknas i ekonomiska modeller.

Kvinnor betalar idag fortfarande ett högt pris för att sätta befolkningen till världen.

KÄLLFÖRTECKNING

Affärsvärlden, nättidning, <http://www.affarsvarlden.se/art/84415>

Andersson, L F (2006) ITPS, *Företagsdynamik och tillväxt*, Rapport A2006:016.

Boschini, A (2004) http://www.ne.su.se/paper/wp03_04.pdf

BRÅ (Brottsförebyggande rådet) (2005) *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet* Rapport 2005:17.

Council of Europe, (Europeiska ministerrådet) rapport 2005:10 *Gender budgeting*

DN 2005-09-07

Eggert, J (2007) "Epidemiological and Clinical Aspects of Fertility and Diseases Associated with Infertility Among Swedish-born and Foreign-born Women", Karolinska Institutet, Stockholm.

Elson D (1999) *Gender budget initiative*, Background papers, Commonwealth Secretariat, UK.

Elson, D (2006) "Budgeting for women's rights" UNIFEM.

Hewlett, S A (2002) *Babyhunger – the new battle for motherhood*, Atlantic Books, London.

Hirdman, Y (1990) "Genussystemet", SOU 1990:44, Demokrati och makt i Sverige, Stockholm.

Hirdman, Y (1998) "Konstruktion och förändring – genus som vetenskap", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, Vol 19 Nr. 3-4.

Hirdman, Y (2001) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Liber.

Holgersson, C (2003) *Rekrytering av företagsledare*. EFI Handelshögskolan i Stockholm.

Högskoleverket (HSV), (2005) *Genusperspektiv på nationalekonomin*, Kalmar.

IFAU, "Hur förändras kvinnors och mäns arbetssituation när de får barn"

Klasen, S. (1999) *Does gender inequality reduce growth and development? Evidence from cross-country regressions*, Policy research report on GENDER AND DEVELOPMENT Working Paper Series No. 7, The World Bank.

Månsdotter, A (2006) *Health, Economics, and Feminism – on judging fairness and reform* Umeå University, Print & Media.

Osika, W (2007) *Self-perceived Psychological Health and Vascular Changes in Childhood* Göteborgs Universitet, Göteborg.

Osika, I, Evengård, B, Nyberg, F, Waernulf, L. (2005) Tvättsäcksprojektet – genuskillnader in på bara skinnet, *Läkartidningen* nr 40 vol. 102.

Osika, I (2006) Jämställda klagomål, Stockholms läns landsting.

Palmér, I (1991) "Gender and population in the adjustment of african economies: planning för change" women work and development series, Vol 19 ILO Geneva.

Palmér, I (1995) "Public finance from a gender perspective" s. 1981-86 i *World Development* Vol. 23 No. 11

Sigle-Rushton, W & Waldfogel, J (2007) "Motherhood and women's earnings in anglo-american, continental european, and nordic countries" *Feminist Economics*, vol 13, No. 2 April 2007.

SIKA, rapport på hemsida; http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/KOM_Den%20nationella_kommunikationsvaneundersokningen_webb.pdf

SCBs statistik kommer framförallt ifrån hemsidan och skriften På tal om kvinnor och män 2006 och 2004

Wahl A. M fl (2001) *Det ordnar sig, Teorier om organisation och kön*. Studentlitteratur

World Economic Forum (2006), Prof. R Hausmann, Harvard University, Prof. L. D. Tyson, London Business School, S. Zahidi, World Economic Forum <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2006.pdf>

BILAGA 1

Hushållens lön och företagsinkomster, disponibla inkomster och ekonomiska standard Kvinnor och män 20-64 år, 2004.

	Inkomstsumma Miljarder kronor			Medelinkomst för de med inkomstslag, kronor		
	Kvinnor	Män	Kvinnors andel av mäns inkomst, %	Kvinnor	Män	Kvinnors andel av mäns inkomst. %
Sammanboende med barn 0-6						
Lön och företagsinkomster	55,0	117,9	47	149 400	297 900	50
Disponibel inkomst	63,4	96,0	66	151 400	229 200	66
Ekonomisk standard	-	-		165 100	165 100	100
Ensamstående med barn 0-6¹						
Lön och företagsinkomster	5,1	2,2	X	134 200	236 800	57
Disponibel inkomst	9,5	2,2	X	180 800	215 300	84
Ekonomisk standard	-	-	-	105 600	132 300	80
Sammanboende med barn 7-17						
Lön och företagsinkomster	83,8	129,7	65	213 800	325 700	66
Disponibel inkomst	73,9	102,8	72	174 800	244 600	71
Ekonomisk standard	-	-		189 600	189 600	100
Ensamstående med barn 7-17²						
Lön och företagsinkomster	20,6	8,5	X	191 400	267 000	72
Disponibel inkomst	26,3	7,9	X	197 800	228 400	87
Ekonomisk standard	-	-	-	124 700	143 700	87
Sammanboende 20-44³						
Lön och företagsinkomster	34,4	44,4	77	184 400	243 200	76
Disponibel inkomst	29,7	34,3	86	147 500	181 000	81
Ekonomisk standard	-	-	-	201 700	200 300	100
Ensamstående 20-44³						
Lön och	53,4	112,0	X	148 900	191 200	78

företagsinkomster						
Disponibel inkomst	51,9	97,7	X	128 700	145 000	89
Ekonomisk standard	-	-	-	128 200	144 200	89
Sammanboende 45-64³						
Lön och företagsinkomster	105,4	138,2	76	206 300	291 300	71
Disponibel inkomst	99,9	128,3	78	163 300	235 700	69
Ekonomisk standard	-	-	-	239 300	244 900	98 ⁴
Ensamstående 45-64³						
Lön och företagsinkomster	47,1	59,8	X	215 900	253 900	85
Disponibel inkomst	53,7	60,5	X	179 000	191 900	93
Ekonomisk standard	-	-	-	178 900	191 200	93

1 Antal kvinnor 53 000 och antal män 11 000.

2 Antal kvinnor 133 000 och antal män 35 000.

3 Utan hemmavarande barn.

4 Att det ej är 100 procent beror på ålderssammansättningen hos de sammanboende.

X Olika antal kvinnor och män i gruppen.